

LISA: taristuministri käskkirja nr 1-2/25/233
„Tulemusvaldkondade 2024. a
tulemusaruannete kinnitamine (transport
ning teadus- ja arendustegevuse ja
ettevõtlus)“ juurde (kinnitatud 03.06.2025)

Tulemusvaldkonna „Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus“ 2024. aasta TULEMUSARUANNE

Koostatud 21.05.2025

Haridus- ja Teadusministeeriumis, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis
ja Kliimaministeeriumis

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

MAJANDUS- JA
KOMMUNIKATSIOONI-
MINISTEERIUM

KLIIMAMINISTEERIUM

Sisukord

1. Tulemusvaldkonna üldinfo	3
2. Toimimiskeskond	4
3. Tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamine	5
Positiivsed arengud	7
Väljakutsed	9
4. Tulemusvaldkonna eelarve ja selle täitmine	10
Eelarve lõplik jaotus programmide lõikes.....	11
Aruandeaasta tulemusvaldkonna eelarve täitmine	11
5. Teadussüsteemi programm	12
Programmi üldinfo.....	12
Programmi mõõdikud ja olukorra analüüs.....	12
Programmi tegevuste täitmise analüüs.....	14
Aruandeaasta programmi ja programmi tegevuse eelarve täitmine	15
6. Teadmussiirde programm	17
Programmi üldinfo.....	17
Programmi mõõdikud ja olukorra analüüs.....	17
Programmi tegevuste täitmise analüüs.....	20
Aruandeaasta programmi ja programmi tegevuse eelarve täitmine	22
7. Ettevõtluskeskkonna programm	25
Programmi üldinfo.....	25
Programmi mõõdikud ja olukorra analüüs.....	25
Programmi tegevuste täitmise analüüs.....	28
Aruandeaasta programmi ja programmi tegevuse eelarve täitmine	29
8. Ehituse programm	33
Programmi üldinfo.....	33
Programmi mõõdikud ja olukorra analüüs.....	33
Programmi tegevuste täitmise analüüs.....	36
Aruandeaasta programmi ja programmi tegevuse eelarve täitmine	42

1. Tulemusvaldkonna üldinfo

Tulemusvaldkond	Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti teadus, arendustegevus, innovatsioon ja ettevõtlus suurendavad koostöös Eesti ühiskonna heaolu ja majanduse tootlikkust, pakkudes konkurentsivõimelisi ja kestlikke lahendusi Eesti ja maailma arenguvajadustele.
Valdkonna arengukavad ja strateegiad	Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035 (TAIE) Teised strateegilised dokumendid: <ul style="list-style-type: none">- Turismistrateegia 2022–2025- Ehituse pikk vaade 2035- Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia
Programmid	<ol style="list-style-type: none">1. Teadussüsteemi programm (HTM)2. Teadmussiirde programm (HTM, MKM)3. Ettevõtluskeskkonna programm (MKM)4. Ehituse programm (alates 01.07.2023 KLIM)¹
Vastutavad ministriumid	Haridus- ja Teadusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Kliimaministeerium
Seos „Eesti 2035“ sihtidega	Primaarne: Tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik majandus Sekundaarsed: <ul style="list-style-type: none">- Eestis on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik (teadmussiirde ja ettevõtluskeskkonna programmid)- Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond (ehituse programm)

¹ Alates 2025. aastast kuulub ehituse programm tulemusvaldkonda „Elukeskkond, liikuvus ja merendus“.

2. Toimimiskeskond

- **2024. aastal kahanes Eesti sisemajanduse koguprodukt (SKP) esialgsetel andmetel 0,3 protsendi võrra**, mis oli oluliselt vähem kui aasta varasem kolme protsendiline langus. Hinnatõusu tõttu kasvasid nii majanduse kogutoodang kui ka lisandväärtus jooksevhindades siiski edasi. Balti riikide pingereas oli Eesti teisel kohal, kuna Läti langus oli 0,1 protsendi võrra sügavam, Leedu aga suutis ka mullu oma SKP-d kasvatada. Jooksevhindades oli SKP 2024. aastal 39,5 miljardit eurot, mida oli 1,3 miljardi euro võrra rohkem kui aasta varem. Tegevusaladest olid 2024. aastal suurima positiivse panusega kinnisvaraalaane tegevus, info ja side ning põllumajandus. **Majanduskasvu aeglustumist mõjutas enim suuremate tegevusalade – ehituse, töötleva tööstuse ja kaubanduse – madalseis.**
- **Eratarbimise osas lõppes aasta positiivselt, aga investeeringud vähenesid aasta teises pooles.** Viimane oli suuresti tingitud 2023. aasta kõrgeist võrdlusbaasist. **Nii ettevõtete lisandväärtus kui ka eksport kahanesid aastaga 1,1 protsendi võrra** peamiselt nõrga aasta alguse tõttu. Aasta viimastel kuudel oli enamik ettevõtlust puudutavaid makronäitajaid juba positiivse trendiga.
- **Pikaajaline majanduslangus on mõjutanud kogu avalikku sektorit, sealhulgas teadus- ja arendustegevuse rahastust.** Pärast mitut aastat, mil riiklik teadusrahastus püsis ühe protsendi tasemel, langes selle osakaal SKP-st 2024. aastal alla ühe protsendi piiri. See seab surve alla nii juba käivitatud reformid kui ka uute algatuste elluviimise.
- **Venemaa agressioon ja laiem julgeolekukriis mõjutavad Eesti teadus- ja arendustegevuse suundi ning ettevõtete tegevusvaldkondi.** Esile on kerkinud uued strateegiliselt olulised sektorid, nagu kaitsetööstus, millel on suur innovatsioonipotentsiaal, ent ka märkimisväärne ressursivajadus. Muutunud olud on tõstatanud küsimuse, kas TAIE arengukavas kokku lepitud prioriteedid vajavad täiendamist või ümberhindamist. Kriisid mõjutavad ka Eesti teadus- ja arendustegevuse fookusi ning siinse majanduse struktuuri laiemalt.
- **Tehisintellektil ja keeletehnoloogial põhinevate tööriistade kättesaadavus on toonud kaasa nõudluse uute oskuste, teadussuundade ja koostöövormide järele.** Tormilised muutused ootavad kiiret kohanemist, ent pakuvad ka võimalusi arenguhüppeks.

- 2023. aastal ulatusid Statistikaameti andmetel teadus- ja arendustegevuse kulutused kokku Eestis 702 miljoni euroni, s.o 1,84% SKPst². See on viimaste aastate kõrgeim näitaja, mis viitab esmajoones TA valdkonna kasvavale tähtsusele majanduses. **Kulutustest suurem osa ehk 406 miljonit eurot (1,06% SKPst) tehti ettevõtlussektoris** (kõrgharidussektoris oli see 230, riigisektoris 60 ja kasumitaotluseta erasektoris 6 miljonit eurot). Varasematel aastatel on riik ja ettevõtted panustanud teineteise teadus- ja arendustegevusse üsna võrdselt – riik on toetanud ettevõtete teadustööd umbes samas mahus, kui siinsed ettevõtted on panustanud ülikoolide ja teadusasutuste tegevusse. Viimastel aastatel on see tasakaal aga muutunud. **2023. aastal panustas erasektor avaliku sektori teadusasutustesse ligi kaks ja pool korda vähem kui riik ettevõtete teadusvõimekuse kasvatamisse.** Kui ettevõtete tellimus teadusasutustele jääb ka edaspidi tagasihoidlikuks, võib kujuneda olukord, kus Eesti teadusasutused ja ettevõtted tegutsevad kõrvuti, aga mitte koos, mis tähendab, et akadeemilistes teadusasutustes tehtava teaduse mõjud majandusse endiselt ei jõua. **Eesti investeeringud teadus- ja arendustegevusse on viimasel seitsmel aastal suurenenud, sh on oluliselt kasvanud erasektori teadus- ja arendustegevuse rahastamine.** 2024. aastal raporteeris Statistikaametile 2023. aasta kohta teadus- ja arendustegevuse kulutusi 468 ettevõtet, mis on läbi aegade suurim arv. Ligi pooled teadus- ja arendustegevusse panustavatest ettevõtetest on suured ehk 250 ja enama hõivatuga ettevõtted, samas on märgatavalt kasvanud mikro- ja väikeettevõtete panus. Kokku investeeris erasektor teadus- ja arendustegevusse 2023. aastal 412 miljonit eurot (1,08% SKPst), mida oli 44 miljoni võrra rohkem kui aasta varem. Tegemist on olulise võtmeindikaatoriga, mis on ühtlasi „Eesti 2035“ mõõdik.
- **Ettevõtete innovatsioonisuutlikkus on viimastel aastatel olnud pigem langustrendis.** Innovatsioonisuutlikkust iseloomustab **tööjõu tootlikkus** hõivatute kohta võrreldes EL keskmisega (samuti „Eesti 2035“ mõõdik). See näitaja tõusis kuni 2021. aastani ja lähenes EL keskmisele, kuid on järgnevatel aastatel langenud 84 protsendilt (2021) 77,5 protsendile (2023). 2024. aastal halvenes tootlikkuse suhe Euroopa Liidu keskmisesse tõenäoliselt veelgi, kuna hõive püsis endiselt kõrgel ja majanduskasv jäi Euroopa Liidu keskmisele alla.
- **Euroopa innovatsiooni tulemustabelis õnnestus Eestil 2024. aastal jõuda tugeva innovaatori tasemele.** Eesti punktisaak küll vähenes, aga meetodikast tulenevalt jõudis tugeva innovaatori kategooriasse. Raporti kohaselt on Eesti tugevusteks kaubamärgitaotlused, avaliku ja erasektori ühispublikatsioonid ning elukestvas õppes osalevate inimeste osakaal, samas kui ressursitootlikkus, riigi otse- ja kaudne toetus ettevõtete teadus- ja arendustegevusele ning keskkonnaga seotud tehnoloogiad on nõrgad. Alates 2017. aastast on märkimisväärselt kasvanud välisdoktorantide osakaal, innovaatilistes ettevõtetes töötamine ning rahvusvahelised teaduspublikatsioonid, kuid samal ajal on langenud keskkonnaga seotud tehnoloogiate, innovaatiliste väikeste ja keskmiste ettevõtete (VKE) koostöö ning kesk- ja kõrgtehnoloogiliste toodete eksport. Alates 2023. aastast on kiiresti suurenenud inimeste digioskused, elukestvas õppes osalemine ja välisdoktorantide osakaal, samas kui innovaatiliste VKE-de koostöö, keskkonnaga seotud tehnoloogiad ja VKE-de äriprotsessi uuendused on vähenenud.

² 2024. aasta kulutuste statistika koondab Statistikaamet 2025. aasta detsembriks.

Positiivsed arengud

➤ TAIKS jõudis Riigikogu menetlusse

Uue alusseadusena loob teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seadus (TAIKS) ühtsema raamistiku, käsitledes esmakordselt teadus- ja innovatsioonisüsteemi tervikuna ja hõlmates ka teadmussiiret, teaduseetikat ja avatud teadust.

➤ Käivitati toetusmeetmed teadusasutuste teadmussiirde võimekuse kasvatamiseks

Temaatilised teadus- ja arendusprogrammid (TemTA) keskenduvad teadusvõimekuse arendamisele TAIE neljas fookusvaldkonnas, mida iseloomustab kõrge majanduslik potentsiaal. Nõudluse poole kaasamiseks loodi nn turutõmbe ekspertkomisjonid, mille ülesanne on suunata rahastatud uuringute fookust ja kasvatada nende vastavust ühiskonna ning majanduse vajadustele. ASTRA+ programmi kaudu toetatakse innovatsiooniteenuste arendamist ja *spin-off* potentsiaaliga projektide elluviimist teadus- ja arendusasutustes ning kõrgkoolides. Nende kahe meetme kaudu suunab HTM lähiaastatel enamiku teadmussiirde arendamise vahenditest.

➤ Valmis neljas teadustaristu teekaart

Teekaardile koondati 28 Eesti ühiskonna ja majanduse seisukohalt olulist teadustaristu objekti. Esmakordselt on neile kavandatud riigieelarveline toetus püsikulude katteks, mis tagab taristu stabiilse kasutuse ja vähendab sõltuvust välisrahastusest.

➤ Kinnitati 2025. aasta majanduskasvu kava ja käivitati valitsuse majanduskabinet

Majanduse ja tööstuse konkurentsivõime suurendamiseks kinnitas Vabariigi Valitsus 2024. aasta lõpus majanduskasvu kava (2025. aasta tegevuskava majanduse konkurentsivõime ja tööstuse toetamiseks). Lisaks käivitati alates 3. oktoobrist 2024 Vabariigi Valitsuse majanduskabineti nõupidamiste formaat, mille fookuses on majanduse konkurentsivõime ja kasvuga seotud küsimused.

➤ Investeeriti rakendusuringute keskuse biorafineerimise ärisuunda

Investeeriti AS Metroserdi all tegutseva rakendusuringute keskuse esimesse ärisuunda – biorafineerimisse. Kokku käivitatakse viis ärisuunda: biorafineerimine, meditsiiniandmed, vesinikutehnoloogiad, droonitehnoloogiad ja autonoomsed sõidukid. Rakendusuringute keskuse eesmärk on pakkuda teenuseid ja koostöövõimalusi ettevõtete sisemise arendus- ja innovatsioonivõimekuse suurendamiseks.

➤ Käivitati ettevõtja teadus- ja arendustöötaja toetus

Ettevõtjate teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni toetamiseks käivitati ettevõtja teadus- ja arendustöötaja toetus ning jätkus ettevõtetele suunatud arendustoetuste rakendamine, sh rakendusuringute programmi kaudu ettevõtete toetamine.

➤ Käivitati Eesti Kaitsefond mahuga 100 miljonit eurot

Kaitsefondi eesmärk on arendada Eesti kaitsetööstust ning luua innovaatilisi kaitse- ja julgeolekualaseid võimekusi, et vastata kasvavale globaalsele nõudlusele.

- Otsustati luua toetusmeede suuremahuliste investeeringute soodustamiseks**

Vabariigi Valitus otsustas luua 160 miljoni euro suuruse toetusmeetme suuremahuliste investeeringute soodustamiseks eesmärgiga toetada investeeringute tegemist Eesti majandusse, suurendada eksportivate ettevõtete konkurentsivõimet, ekspordivõimekust ja lisandväärtuse kasvu.
- Valmis Eesti turismi pikk vaade aastani 2035**

Turismisektoriga koosloomes valmis Eesti turismi pikk vaade 2025–2035. Turismisektori lisandväärtuse kahekordistamiseks keskendutakse aastaringsele atraktiivsusele, headele ühendustele, pakkumisele väljaspool tõmbekeskusi, sektori atraktiivsusele ettevõtlusvaldkonnana ja tööandjana ning nutikusele ja kestlikkusele konkurentsieelisena.
- Loodi Maa- ja Ruumiamet**

Koostöös teiste ministeeriumidega valmistati ette ruumiloome kompetentsi koondava Maa- ja Ruumiameti käivitamine 1. jaanuaril 2025 koos elukeskkonna tervikliku ruumilise arengu eest vastutava riigiarhitekti positsiooniga. Tuues kokku ruumiloomevaldkonna digiteenused ja andmed arendab amet andmepõhist ruumiloomet.
- Jätkati e-ehituse platvormi arendamist**

Ehitusvaldkonna protsesside tõhustamiseks ja läbipaistvamaks muutmiseks jätkati e-ehituse platvormi arendamist. Valmis meretuuleparkide ühendloa tehniline lahendus, et lühendada menetlusperioodi kümnelt aastalt kahele. Uus tase digitaliseerimises on kasutajateni jõudnud võimalus taotleda automaatkontrollidepõhist (BIM-põhist) ehitusluba. Eesti on esimene riik maailmas, kes sellist teenust veebipõhiselt pakub. Arendati ka Eesti 3D-kaksikut, lisandus näiteks hoonete analüütika ja kõrghaljastus.
- Algatati tingimuste loomine elukeskkonna kvaliteedi tõstmiseks**

Elukeskkonna kvaliteedi arendamiseks uuendati ehitusseadustiku eelnõu, valmistati ette ligipäätavuse eelnõu, alustati TA tegevust tänavaruumi kavandamise põhimõtete kokkuleppimiseks ja viidi kvaliteetse ruumi põhimõtted nii ehitusseadustiku kui ka kliimakindla majanduse seaduse eelnõudesse. Valminud ehitusgiid annab lihtsa ja visuaalse ülevaate ehitusnõuetest.
- Panustati hoonete energiatõhususse**

Algas hoone elukaare süsinikujalajälje arvutusmetoodika väljatöötamine ja hoonetele reaalaja energiamärgise loomine; uuendati hoonete energiatõhususe määruseid.
- Toetati lasterikaste perede kodusoetamist ning elamute renoveerimist**

Lasterikaste perede kodutoetuseks suunati 2,6 miljonit eurot, korterelamute rekonstrueerimiseks 185 miljonit eurot ja väikeelamute rekonstrueerimiseks 19,5 miljonit eurot. Toetustingimusi täiendati elukeskkonna terviklikuma arendamise nimel ja tagati toetuste regionaalne tasakaalustus. Rekonstrueerimise TA-programmi LIFE IP BuildEst raames valmisid renoveerimislahenduste infomaterjalid, kliimakindluse tagamise raportid ning arendati piirkonnapõhist renoveerimist.

Väljakutsed

➤ **Teadus- ja innovatsioonisüsteemi jätkusuutlikkuseks on vaja stabiilset rahastust**

Ootused teadus- ja arendustegevuse mõjule kasvavad, kuid tulemuste saavutamine eeldab aega ning muutusi töökultuuris ja majandusstruktuuris. Kuigi avaliku sektori TA rahastus on viimastel aastatel püsinud tasemel 1% SKPst, langes see 2024. aastal riigieelarve kärpete tõttu alla selle ja eesmärgi täitmine on ohus ka edaspidi. Et alustatud muutuste mõju kestaks, on vaja tagada stabiilne rahastuse jätkumine.

➤ **Ohus on teadlaste järelkasv ja doktorikraadi väärtus ühiskonnas**

Vähene huvi doktoriõpingute ja teadlase elukutse vastu ohustavad teadussüsteemi kestlikkust. Doktoriõpinguid ei peeta sageli praktiliseks, kuna töövõimalused väljaspool akadeemiat on endiselt piiratud. Madal tööturunõudlus peegeldab nii vähest arusaama teadus- ja arendustegevuse kasust kui ka vajadust kohandada doktoriõpet paremini ühiskonna ootustega. Murettekitavalt väheneb eesti keelt valdavate doktorantide osakaal, mis seab ohtu nii eestikeelse kõrghariduse kui teadmussiirde kestlikkuse.

➤ **Tellimuse puudumine pidurdab teadustöö tulemuste rakendamist majanduses**

Selge tellimuse puudumine muudab rakendusuringute tegemise teadusasutustes keeruliseks ja teadlastel on lihtne jääda harjumuspärase alusteaduse juurde. Rahvusvaheline kogemus näitab, et lisaks tugeval tasemel teaduspakkumisele on majandusliku mõju saavutamiseks vaja teadmusmahukate lahenduste teadlikku tellimist ja kasutamist.

➤ **Teadmussiirde toetusmeetmed ei edenda teadusasutuste ja ettevõtete koostööd**

Kuigi teadmussiirde toetamiseks on käivitatud mitmeid algatusi, rahastatakse endiselt kas teadusasutusi või ettevõtteid, mitte nende koostööd. Rahvusvaheline kogemus näitab, et suurim mõju sünnib ühiste mõlemalt poolt sihipäraselt toetatud tegevuste kaudu. Selleks on vaja parandada nii teadmussiirde meetmete disaini kui ka valdkondadevahelist koostööd, mille arendamisel on hoolimata mõningasest edasiminekest veel selge kasvuruum.

➤ **Eesti majanduse konkurentsivõime ja tootlikkus on vähenenud**

Majanduskasvu taastamiseks on vajalik jätkata Eesti ettevõtete teadus-arendustegevuse ja innovatsiooni võimekuse kasvu toetavate meetmete rakendamist ning panustada eesmärki kasvatada erasektori teadus- ja arendustegevuste kulude jõudmist kahe protsendini SKP-st.

➤ **Ekspordi, investeeringute ning turismi mahud ei ole taastunud**

Mahtude suurendamiseks on oluline pakkuda ettevõtetele tuge ekspordiga alustamiseks ja turgude mitmekesistamiseks. Välisinvesteeringute aktiivse meelitamise kõrval tuleb fookus seada ka jätkuinvesteeringute Eestis hoidmisele. Turismiarenduse fookuses tuleb hoida äriturismi kui kõrge lisandväärtusega teenussektori kasvatamist, toetamaks täituvust madalhooajal, ning suurendada välis turistide arvu.

➤ **Ettevõtjate aruandlus riigile vajab kaasajastamist ja reformi**

Selleks tuleb asutuste üleselt jätkata riigi kogutavate andmete ühtse süsteemi loomisega, teha investeringuid masinloetavate andmete vastuvõtmiseks ja töötlemiseks ning toetada ettevõtjaid ülemineku kiirendamiseks.

➤ **Reformi vajavad finantsinstrumentide pakkumise põhimõtted**

Suurendada tuleb Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse võimekust finantseerida suuremahulisi projekte ja laiendada ettevõtetele pakutavate finantsteenuste ning instrumentide valikut.

➤ **Hoonete rekonstrueerimise pikaajalise strateegia elluviimine on ohus**

Strateegia eesmärkide täitmiseks tuleb tagada vahendid, et renoveerimine toimuks ühtlases ja järjepidevalt kasvavas tempos.

➤ **Ehitusvaldkonna digitaliseerimine vajab jätku**

Välisvahendite lõppemise tõttu vajab valdkond riigieelarve rahastuse tõusu.

➤ **Eesti kestlik ehituskultuur ja elukeskkond vajavad edendamist**

Selleks tuleb koostöös Maa- ja Ruumiametiga läbivalt rakendada kvaliteetse ruumi ja Euroopa uue Bauhausi põhimõtteid. Oluliselt vajab soodustamist ehituse ja elukeskkonna kvaliteediga seotud teadus- ja arendustegevus (sh loomeuurimus) ja selle tulemuste rakendamine.

➤ **Elukeskkonda tuleb kujundada terviklikult**

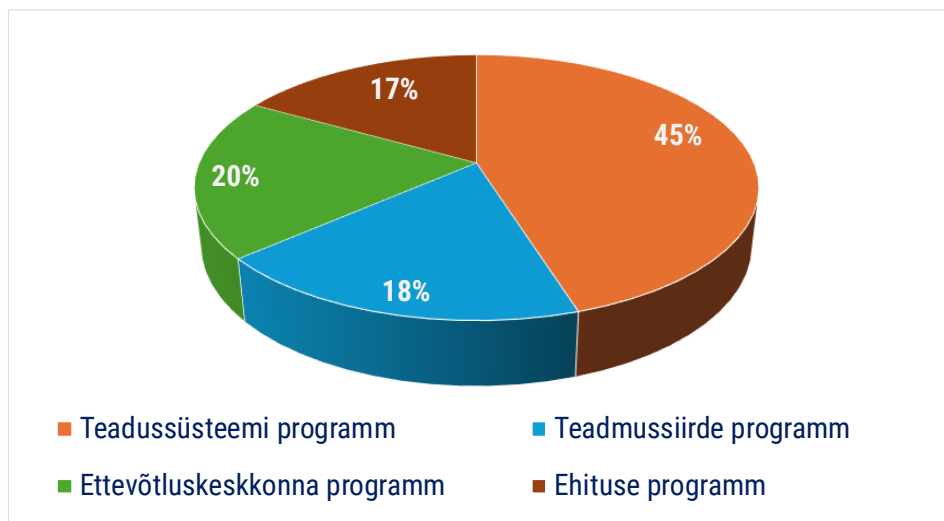
Selleks tuleb luua strateegiline plaan, mis ühendab maapoliitika, ruumilise planeerimise, liikuvuse ja ehituse.

4. Tulemusvaldkonna eelarve ja selle täitmine

Eelarve lõplik jaotus programmide lõikes

Teadus- ja arendustegevuse ning ettevõtluse tulemusvaldkonna 2024. aasta tegelike kulude jaotus programmide lõikes oli järgmine:

Aruandeaasta tulemusvaldkonna eelarve täitmine

Tulemusvaldkonna eelarvesse kavandatud kulude täitmine on olnud 85% (tabel 2), enim vastab täitmine lõplikule eelarvele ehituse (95%) ja teadussüsteemi programmides (94%). Täpsemalt on programmide eelarvete täitmisi analüüsitud vastavates alapeatükkides.

Tabel 2. 2024. aasta teadus- ja arendustegevuse ning ettevõtluse tulemusvaldkonna eelarve täitmine programmide lõikes, kulud tuhandetes eurodes

	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine	Täitmine
Tulemusvaldkond kokku	681 404	526 759	448 864	85%
Teadussüsteemi programm	215 495	214 458	202 491	94%
Teadmussiirde programm	130 962	130 408	82 935	64%
Ettevõtluskeskkonna programm	169 529	102 290	87 911	86%
Ehituse programm	165 418	79 603	75 527	95%

5. Teadussüsteemi programm

Programmi üldinfo

Programmi nimi	Teadussüsteemi programm
Programmi eesmärk	Eesti teadus on kõrgetasemeline, mõjus ja mitmekesine
Strateegia „Eesti 2035“ siht	Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik
Programmi periood	2024-2027
Peavastutaja	Haridus- ja Teadusministeerium (HTM)
Kaasvastutajad	Sihtasutus Eesti Teadusagentuur (ETAG) Haridus- ja Noorteamet (Harno)

Programmi mõõdikud ja olukorra analüüs

Tabel 3. Teadussüsteemi programmi ja programmi tegevuste mõõdikud

Programmi mõõdikud	Tegelik			Sihttase	
	2022	2023	2024	2024	2025
10% maailmas enamsiteeritud teadusartikli hulka kuuluvate Eesti artiklite osakaal (%) <i>Allikas: European Innovation Scoreboard</i>	8,6	9,4	10,5	8,9	9,2
Positiivselt evalueeritud TA asutuste lepingulise teadus- ja arendustegevuse maht akadeemilise töötaja kohta (eurodes) <i>Allikas: Baasfinantseerimise alusandmed, Statistikaamet</i>	40 404	39 271	-*	38 077	39 278
Meede 1 Teadussüsteemi järjepideva toimimise kindlustamine	Eesmärk: Eesti teadus on kõrgetasemeline, mõjus ja mitmekesine.				
Tegevus 1.1. Teadusasutuste ja teadlaskonna arengu toetamine	Eesmärk: Toetada teadusasutustes ja uurimisrühmades tehtavat teadus- ja arendustegevust ning teadussüsteemi toimimist toetavaid tegevusi, tegevusi, sh tagada võimalused osalemiseks rahvusvahelises teaduskoostöös.				
Kõrgetasemeliste publikatsioonide arv teadlaste ja inseneride arvu kohta	1,5	1,4	-*	1,4	1,4

Allikas: Eesti Teadusinfosüsteem (ETIS), Statistikaamet					
Eesti edukus EL teadus- ja arendustegevuse raamprogrammis Euroopa Horisont: koht riikide võrdluses võidetud lepingute mahu alusel SKP kohta, % EL keskmisest (EL = 100) Allikas: eCorda, Eurostat	4. koht (273)	3. koht (376)	3. koht (296)	Top 5	Top 5
EL teadus- ja arendustegevuse raamprogrammi Euroopa Horisont projektides osalevate Eesti organisatsioonide arv Allikas: eCorda	99	156	186	118	143
Tegevus 1.2 Teadustaristu kvaliteedi ja kättesaadavuse kindlustamine	Eesmärk: Kõrgel tasemel teadustöö tegemiseks vajalik ligipääs kvaliteetsele teadustaristule ja taristu teenuste arendamine ja pakkumine.				
Täiustatud uuringutealase taristuga asutustes töötavate teadurite arv Allikas: EL fondide toetusmeetme aastaaruannete alusel. Meede lõppes 2023. a.	1101	1176	Ei mõõdetud, kuna SF periood lõppes	-	-

* Mõõdikute väärtust pole veel avaldatud.

Teadusartiklid. Teadustöö kvaliteeti näitav enimsiteeritud artiklite osakaal on märkimisväärselt tõusnud, ent kuna teadustulemuste levik on ajas kõikuv, ei tohiks sellest veel kaugeleulatuvaid järeldusi teha. Samas toetab kvaliteeti kindlasti teadusrahastuse kasv alates 1% kokkuleppe rakendamisest 2021. a.

Teadusasutuste lepingulise teadus- ja arendustegevuse maht akadeemilise töötaja kohta. Näitaja 2023. aastal võrreldes aasta varasemaga pisut langes, kuigi positiivselt evalveeritud TA asutuste lepingulise teadus- ja arendustegevuse maht tegelikult kasvas 8,5% (104,9 mln 2022. a. → 113,8 mln eurot 2023. a.). Näitaja languse põhjuseks on akadeemiliste töötajate arvu kasv kõrgharidussektoris – varasemad doktorandid vormistatakse doktoriõppe reformi tulemusel nooremteaduriteks. Kuigi suhtarv langes, ületab see nii 2023. kui ka 2024. aasta sihttaseme.

Kõrgetasemeliste publikatsioonide arv teadlaste ja inseneride kohta on viimasel kahel aastal mõnevõrra langenud, püüdes siiski TAIE arengukava eesmärgi tasemel. Langus on ootuspärane, kuna teadlaste arv on kasvanud ennekõike erasektoris, kus publitseerimine pole nii oluline.

Rahvusvaheline teaduskoostöö. EL teadus- ja arendustegevuse raamprogrammis Euroopa Horisont on Eesti teadlased jätkuvalt edukad, olles toetuste mahu suhtelt SKP-sse teist aastat järjest kolmandal kohal ja ületades EL keskmist kolmekordselt. Projektides osalevate Eesti organisatsioonide kumulatiivne arv on alates Euroopa Horisondis osalemise algusest tõusujoonel. Tõus on tulnud just erasektori ja riigiasutuste arvelt, mille nimel on ka tööd tehtud.

Teadustaristu kvaliteedi ja kättesaadavuse näitaja on uuendamisel. Lepime uue näitaja kokku arengukava vahehindamise järel 2025. aasta lõpuks.

Programmi tegevuste täitmise analüüs

Suure mõjuga tegevused 2024. aastal:

- Nagu kogu avalikku sektorit, mõjutasid ka teadussüsteemi 2024. aastal oluliselt riigieelarve kärped. Negatiivsest riigieelarvest jäid puutumata teadussüsteemi põhiinstrumendid – uurimistoetused, baasfinantseerimine ja tippkeskuste rahastus – ning tagati ka doktoriõppe reformi lõpuleviimiseks vajalik vahendite maht. Samas jäi kõrghariduse rahastuse kasv väiksemaks kui kavandatud, mis avaldab mõju ka teadussüsteemile. Mitmed väiksemad teadusrahastuse meetmed tuli üle vaadata ja mõned ka ajutiselt peatada.
- Riigikogule üle antud teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduse (TAIKS) eelnõu muudab mitmeid teadussüsteemi korralduse aluseid, sh teaduseetika korraldust, teadusasutuste rahastamist ning teadus- ja arendustegevuse kvaliteedi hindamist.
- Valmis Eesti teadustaristu neljas teekaart, mis koondab teaduse, majanduse ja ühiskonna jaoks strateegiliselt olulised laborid, andmebaasid, uurimiskeskused ja koostöövõrgustikud. Teekaardile valiti 28 riiklikku ja rahvusvahelist objekti, millel on õigus saada riiklikku teadustaristu toetust. Riikliku toetuse saamise eelduseks on teadustaristu avamine ühiskasutuseks nii ettevõtjatele kui avalikule sektorile. Valikuprotsessi kaasati teadlasi, ettevõtjaid ja riigiametnikke, et tagada valikuprotsessi mitmekesisus ja valdkondlik tasakaal.
- Teaduseetika riikliku korralduse muutmiseks vajalikud ettevalmistused toimusid suures osas 2024. aastal, kuigi vastava määruse saab vastu võtta TAIKSi vastuvõtmise järel. Süsteemne teaduseetika korraldus tagab Eestis tehtava teadustöö usaldusvääruse, kaitstes samal ajal ka uuringutes osalejate õigusi ja heaolu.
- Teadus- ja innovatsioonisüsteemi partnerite ja riigi koostöös valmisid Eesti seisukohad Euroopa Liidu teadusuuringute ja innovatsiooni rahastamise tuleviku kohta (2028–2034). Kuigi raamprogrammi tulevane formaat ei ole veel selge, on Eesti aktiivne osalemine ettevalmistusprotsessis taganud, et Eesti seisukohti kuulatakse. Eestile väikeriigina on oluline säilitada Euroopa teadusruumi mitmekesisus ning tagada tasakaal alus- ja rakendusuuringute ning innovatsiooni rahastamise vahel.
- Viidi läbi teadus- ja arendusasutuste korraline evalveerimine, mille käigus hinnatakse teadustöö kvaliteeti, jätkusuutlikkust ja panust ühiskonda. Positiivne evalveerimine tagab asutusele ligipääsu teadussüsteemi rahastamise põhiinstrumentidele. Evalveerimise tulemused kinnitatakse järgmisel aastal.

Probleemid/väljakutsed planeeritud olulistest tegevustes:

- Teadussüsteemi kvaliteedi ja kestlikkuse paneb olulise surve alla prognoositav riikliku rahastuse vähenemine alates 2027. aastast – riigi eelarvestrateegia näeb teadus- ja arendustegevuse rahastuse langust 0,86%-ni SKPst 2028. aastaks. See pärsiks oluliselt ülikoolide ja teadusasutuste võimekust hoida teadustöö senist taset ja jätkata alustatud struktuurseid muudatusi (doktoriõppe reform, karjäärimudeli rakendamine jm).

- Teaduse rahastuse killustatus on kujunemas oluliseks väljakutseks. Viimastel aastatel on rahastusinstrumentide arv oluliselt kasvanud, tänu teadusrahastuse 1% kokkuleppele ka teiste ministriumide kaudu, mis on toonud kaasa erinevad reeglid, vähese läbipaistvuse ja suurema halduskoormuse. Olukorra parandamiseks tuleks teha rahastusmeetmete revisjon ja otsida võimalusi rahastusinstrumentide koondamiseks ja reeglite ühtlustamiseks.
- Kuigi doktoriõppe reform on toonud positiivseid tulemusi, ei ole praegune doktorikohtade maht teadlaste järelkasvu taastootmiseks piisav ja eesti keelt emakeelena rääkivate doktorantide arv on endiselt liiga väike. Noorteadlaste osakaal teadussüsteemis väheneb, teadlaskond tervikuna vananeb. Rahastuse suurendamist lähiaastatel ei võimalda ka riigi eelarvestrateegia, mis seab piirid nii doktoriõppe laiendamisele kui karjääristabiilsuse suurendamisele pärast kraadi omandamist. Ülikoolidel ei ole välist survet doktoriõppe sisu muuta, sest erasektori nõudlus doktorikraadiga töötajate järele on endiselt madal. See kõik pärsib oluliselt teadlaskarjääri atraktiivsust.

Aruandeaasta programmi ja programmi tegevuse eelarve täitmine

Tabel 4. Teadussüsteemi programmi ja programmi tegevuste 2024. a kulude esialgne ja lõplik eelarve ning eelarve täitmine, tuhandetes eurodes

	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine	Täitmine
Programmi kulud kokku	215 495	214 458	202 491	94%
Teadusasutuste ja teadlaskonna arengu toetamine	200 104	196 783	186 350	95%
Teadustaristu kvaliteedi ja kättesaadavuse kindlustamine	15 391	17 675	16 140	91%

Teadussüsteemi programmi lõplik eelarve oli 2024. aastal 214,5 miljonit eurot. Sellest 92% kasutati tegevuse „Teadusasutuste ja teadlaskonna arengu toetamine“ ja 8% tegevuse „Teadustaristu kvaliteedi ja kättesaadavuse kindlustamine“ eesmärkide täitmiseks.

Lõplikust eelarvest moodustasid 95% piirmääraga vahendid ning 5% piirmäärata vahendid ehk välistoetused. Võrreldes esialgse eelarvega suurenes piirmääraga vahendite maht 1,3 miljoni euro võrra, samas kui piirmäärata vahendite osakaal vähenes 2,4 miljonit eurot.

Lõpliku eelarve erinevuse esialgsest eelarvest tekitasid järgnevad muudatused:

- 2023. aastast ülekantud vahendid suurendasid eelarvet 29 mln võrra;
- negatiivne lisaelarve vähendas eelarvet 5,6 mln võrra;
- seadusemuudatuste tõttu vähenes eelarve kokku 22 mln, millest 14 miljonit suunati riigieelarve reservi (aastate vahelise ümberplaneerimise tõttu), 3 miljonit investeringuteks ja 5 miljonit õpetajate palgatõusuks;
- välisvahendite kulud jäid planeeritust väiksemaks, mis vähendas eelarvet 2,4 mln.

Teadussüsteemi programmi eelarve täitmine ulatus 94%-ni ja jagunes kahe tegevusvaldkonna vahel järgmiselt:

Teadusasutuste ja teadlaskonna arengu toetamise eelarve täitmine oli 95%. Kasutamata vahendite maht oli 8,75 mln eurot, millest 57% (umbes 5 miljonit eurot) moodustas hoonete energiatõhusust tõstvate nutikate investeeringutoetuste ettemaks. Nende investeeringutoetuste abikõlblikkuse periood lõpeb 31. detsembril 2025. Eesti Keele Instituudi teadus- ja arendustegevuse jääk oli 1 miljon eurot, mis koosnes peamiselt kasutamata keeletehnoloogia toetuste ettemaksetest. Suuremad jäägid tekkisid veel info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) valdkonnas (0,4 mln eurot), Haridus- ja Teadusministeeriumi haldus- ja juhtimiskuludest (0,67 mln) ning haridusteaduste programmi toetustest (0,36 mln).

Teadustaristu kvaliteedi ja kättesaadavuse kindlustamise eelarve täitmine oli 91%. Sellest suurema osa – 1,4 miljonit eurot – moodustasid piirmääraga vahendid, piirmäärata vahendite jääk oli 0,1 miljonit eurot. Piirmääraga vahendite jäägist moodustas 71% (1 mln) teadusraamatukogude teavikute soetamise eelarve. Need vahendid on säästetud järgnevate perioodide puudujäägi katteks, kuna riigieelarve kärbetest tulenevalt ei ole riigieelarvest võimalik järgmistel aastatel toetust teadusasutustele vajalikus mahus anda. IKT valdkonna eelarve jääk oli 0,41 mln eurot (29%). Jääk tekkis, sest Tallinn-Helsingi kaabliku aastane kasutusõiguse kulu oli planeeritust väiksem, soetamata jäid planeeritud tarkvara (Gitlabi) litsentsid ja edasi lükkus algselt planeeritud tarnijate hinnatõus, mis realiseerub järgnevatel aastatel. See jääk on kavandatud 2025. aasta IKT eelarve puudujäägi katmiseks.

6. Teadmussiirde programm

Programmi üldinfo

Programmi nimi	Teadmussiirde programm
Programmi eesmärk	Eesti areng tugineb teadmuspõhiste ja innovaatiliste lahendustele.
Strateegia „Eesti 2035“ siht	Tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik majandus
Programmi periood	2024–2027
Peavastutaja	Haridus- ja Teadusministeerium (HTM) ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM)
Kaasvastutajad	Sihtasutus Eesti Teadusagentuur (ETAg) Haridus- ja Noorteamet (Harno) Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus (EIS) Sihtasutus Tallinna Teaduspark Tehnopol (Tehnopol) AS Metrosert AS SmartCap

Programmi mõõdikud ja olukorra analüüs

Tabel 5. Teadmussiirde programmi ja programmi tegevuste mõõdikud

Programmi mõõdikud	Tegelik			Sihttase	
	2022	2023	2024	2024	2025
Teadlaste ja inseneride arv ettevõtlussektoris ja kasumitaotluseta erasektoris, arv 1000 elaniku kohta <i>Allikas: Statistikaamet</i>	1,92	2,28	-	2,1	2,3
Ettevõtete investeeringud mittemateriaalsesse põhivarasse osakaaluna SKP-st, % (eurodes) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	3,3% (1,2 mld)	3,6% (1,4 mld)	-*	3,2% (1,1 mld)	3,5 (1,3 mld)
➤ Meede 1 Ettevõtete TAI-mahukuse ja teadmussiirde võimekuse suurendamine (MKM)	Eesmärk: Meetme raames parendatakse nii ettevõtete võimekust ja valmisolekut TAI-mahukamateks tegevusteks kui ka võimestatakse innovatsioonisüsteemi tervikuna, et töötada välja üha efektiivsemaid teenuseid, mis lähtuvad ettevõtja vajadustest.				
Innovaatiliste ettevõtete osakaal,%	53	-	-***	>75	>75

Allikas: <i>The Community Innovation Survey (CIS)**</i>					
➤ Programmi tegevus 1.1. Ettevõtete innovatsiooni-, digi- ja rohepöörde soodustamine (MKM)	Eesmärk: Luuakse vajalik toetav keskkond ettevõtetes innovatsiooni-, digi- ja rohepöörde läbiviimiseks.				
Müügitulu uutest või oluliselt muudetud toodetest või teenustest (suhe kogu müügitulusse), %** <i>Allikas: Statistikaamet</i>	9,7	-	-***	>16	>16
Ettevõtete digitaliseeritus (robotid jms)**** <i>Allikas: DESI</i>	13.	-	-	Top 10	Top 10
➤ Programmi tegevus 1.2. Teadus- ja tehnoloogiamahuka iduettevõtluse arendamine (MKM)	Eesmärk: Toetada teadus- ja tehnoloogiamahuka iduettevõtluse ökosüsteemi arengut.				
Riskikapitali maht eurodes <i>Allikas: Startup Estonia</i>	1333	453	353	>500	>500
Kiirendites osalevate ettevõtete arv <i>Allikas: Startup Estonia</i>	53	51	-*	40	40
➤ Meede 2 Ühiskonna ja majanduse vajadustele vastava teadus- ja arendustegevuse võimekuse kasvatamine (HTM vastutusalas)	Eesmärk: Ühiskonna ja majanduse vajadustele vastava teadus- ja arendustegevuse võimekuse kasvatamine				
➤ Programmi tegevus 2.1. Sektoritevahelise teadmussiirde toetamine	Eesmärk: Ühiskonna ja majanduse vajadustele vastava teadus- ja arendustegevuse võimekuse kasvatamine				
Erasektori poolt rahastatud avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	6,9	5,9	-	9,0	10,5
Doktorikraadiga teadlaste ja inseneride arv 1000 tööealise elaniku kohta <i>Allikas: Statistikaamet</i>	3,7	3,8	*****	3,45	3,5
Era- ja avaliku sektori ühispublikatsioonide arv miljoni elaniku kohta, tase EL keskmisest (EL keskmine = 100) % <i>Allikas: European Innovation Scoreboard</i>	198	183	187	189	195

Sotsiaalmajanduslikele rakendustele suunatud kulutuste osakaal riigieelarves planeeritud TA eraldistest, %	25	-	28	28
Allikas: Statistikaamet, HTM				

* Mõõdiku tegelikku väärtust ei ole veel avaldatud.

** Avaldatakse üle aasta.

*** 2024. aasta andmeid alles kogutakse ja tulemused avaldatakse tõenäoliselt 2026. aastal.

**** DESI enam ei avaldata.

***** 2024. Aasta tulemused avaldatakse 2025. a teises pooles

Teadlased ja insenerid. Teadlaste ja inseneride arv erasektoris on viimastel aastatel mõõdukalt kasvanud, ületades 2023. aastaks seatud sihttaseme. 2024. aasta tulemused avaldatakse 2025. aasta detsembris. OSKA uuringute järgi on aga erasektoris nõudlust ennekõike madalama haridustasemega teadus- ja arendustöötajate järele, samas kui kõrgtehnoloogilisele majandusele üleminekuks oleks vaja pigem magistri- ja doktoriharidusega tippspetsialiste.

Ettevõtete investeringud immateriaalsesse põhivarasse on aasta aastalt kasvanud ning 2023. aastal ületati ka 2025. aasta eesmärk. Samas on näitaja küllaltki ebastabiilne ning kiire SKP kasv võib osakaalu alla tuua. 2023. aastal tuli kasv teadus- ja arendustegevuse arvelt, kus maht kasvas aastaga ligi 11%. Arvutitarkvara ja andmebaaside investeringud vähenesid 0,6%. 2024. aasta andmed tulevad 2025. aasta sügisel.

Teadmussiire ja innovatsioon. Uute toodete ja teenuste müügitulu ning innovatiivsete ettevõtete osakaalu indikaatoritega ei ole püsitud soovitud trendil. Samas on siin ka eesmärgid väga ambitsioonikad, kuna 75 protsendini on innovaatiliste ettevõtete osakaal jõudnud viimaste uuringute järgi vaid üksikutes riikides. 2022. aastal kukkus innovaatiliste ettevõtete osakaal allapoole Euroopa Liidu keskmist ehk 53 protsendini. Müügitulu uutest toodetest ja teenustest langes 9,7 protsendini. 2023. ja 2024. aasta andmed ettevõtete innovaatilisuse kohta tulevad 2026. aasta kevadel.

Riskikapitali investeringutes 2024. aastal langus jätkus ning maht vähenes aastaga 100 mln euro võrra. Seda põhjustas nii ülemaailmne intressimäärade tõus kui ka Eesti paiknemine sõjapiirkonna läheduses. Investorid on muutunud ettevaatlikumaks ning oluliselt on kasvanud suhteliselt riskivabade riiklike võlakirjade eelistamine. Samas on kasvamas süvatehnoloogiatesse tehtavate investeringute maht, mis moodustas 2024. aastal juba 63% kõigis riskikapitaliinvesteringutest.

Ettevõtete digitaliseerituse kohta senisel kujul enam andmeid ei avaldata, kuid 2024. aastal toimunud küsitluste põhjal võib öelda, et **Eesti ettevõtete digitaliseeritus** paranes. Kõrge digitaliseerituse tasemega ettevõtete osakaal kasvas 29 protsendini, mis on ca 2 protsenti kõrgem EL keskmisest. Samas suurusjärgus vähenes väga madala digitaliseeritusega ettevõtete osakaal, mis jäi siiski kõrgemaks EL keskmisest.

Kiirendites osalevate ettevõtete arv on püsinud viimastel aastatel stabiilsena ja ületanud eesmärgiks seatud arvu. Näha on, et ettevõtetal on huvi kiirendites osaleda.

Erasektori rahastatud avaliku sektori TA kulutuste osakaal on mitmendat aastat langustrendis. Samal ajal, kui riik on kiirelt suurendanud oma toetusi erasektori teadus- ja arendustegevusse, ei ole loodud mehhanisme toetamiseks erasektori koostööd ülikoolide ja teadusasutustega. 2023. aastal ületas riigipoolne erasektori TA rahastus (44,1 mln) erasektori poolset avaliku sektori TA rahastust (18,4 mln) 2,4 korda. Selline suundumus võimendab teadusasutuste alarahastust ja ei saa olla jätkusuutlik. Veel mõned aastad tagasi olid riigi ja erasektori panus tasakaalus.

Doktorikraadiga teadlaste ja inseneride arv jätkab mõõdukat kasvu, ületades küll seatud sihttaseme, kuid jäädes paljudele Euroopa riikidele endiselt alla. Tõenäoliselt tuleneb kasv sisserändest, kuna doktorantide arv Eesti ülikoolides on viimasel kümnendil vähenenud ja ka kaitsmiste arv püsib stabiilsena. Doktorioppe atraktiivsust piirab asjaolu, et doktorikraadiga spetsialistidel on väljaspool akadeemilist sektorit endiselt vähe rakendust.

Era- ja avaliku sektori ühispublikatsioonide näitaja on viimastel aastatel veidi langenud, jäädes 2024. aastal alla seatud sihttaseme. Tegemist on indikaatoriga, mille puhul esineb ka loomulikku aastast kõikumist. Samas võib mõningane langus viidata koostöö vähenemisele. Seda peegeldab ka erasektori vähenenud panus avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse rahastusse.

Programmi tegevuste täitmise analüüs

Olulisemad/suure mõjuga tegevused 2024. aastal:

- 2024. aastal käivitati TAIE fookusvaldkondade juhtimine ja seire, mille keskseks osaks on fookusvaldkondade ekspertkomisjonid. Komisjonid, kuhu kuuluvad ministriumide, ettevõtete, esindusorganisatsioonide ja teiste sidusrühmade eksperdid, aitavad suunata teadustegevust vastavusse ühiskonna ja majanduse vajadustega. Ekspertkogud täidavad turutõmbe funktsiooni, jälgides projektide arengut ja tehes vajadusel sisulisi soovitusi tegevuste muutmiseks.
- Käivitati TemTA programmi (temaatilised teadus- ja arendustegevuse programmid) projektid, mis tugevdavad teadusasutuste võimekust TAIE arengukava fookusvaldkondades. Meetmest toetatakse teadusteamade arendamist ühiskonna ja majanduse vajadustele lähemale, et parandada koostööd teadlaste, ettevõtete ja avaliku sektori vahel. Projektide kaudu panustatakse ka teadlaste ja inseneride järelkasvu nutika spetsialiseerumise suundades. Kokku rahastatakse programmi raames 102 miljoni euro ulatuses teadusprojekte kuni aastani 2029.
- Kinnitati ASTRA+ toetuse andmise tingimused. ASTRA+ eesmärk on tugevdada ülikoolide, teadusasutuste ja kõrgkoolide teadmussiirde võimekust. Toetust on võimalik kasutada teadusasutuste ülesteks tegevusteks, teadlastele suunatud teadmussiirde teenuste käivitamiseks ja innovatsiooniküpsuse kasvatamiseks nutika spetsialiseerumise valdkondades.
- Ettevõtjate teadus- ja arendustegevuse ja innovatsiooni toetamiseks käivitati ettevõtja teadus- ja arendustöötaja toetus ning jätkus ettevõtetele suunatud arendustoetuste rakendamine.
- Eesti sai CERNi täisliikmeks, mis avab Eesti ettevõtetele mh võimaluse osaleda CERNi hangetes. Rahvusvahelist ettevõtlust ja teaduskoostööd edendati ka Artemise kokkulepete allkirjastamisega, mis avab Eesti ettevõtetele võimalusi osaleda NASA ja teiste riikide kosmoseuuringute projektides. Lisaks käivitati Brasiilias ja Ühendkuningriigis iduettevõtete kaasamise programmid, et aidata Eesti ettevõtetel laieneda uutele turgudele.
- Investeeriti AS Metroserdi all tegutseva rakendusuuringu keskuse esimesse ärisuunda – biorafineerimisse. Kokku käivitatakse viis ärisuunda: biorafineerimine, meditsiiniandmed, vesinikutehnoloogiad, droonitehnoloogiad ning autonoomsed sõidukid. Rakendusuuringu keskuse

eesmärk on pakkuda teenuseid ja koostöövõimalusi ettevõtete sisemise arendus- ja innovatsioonivõimekuse suurendamiseks.

- AS Smartcapi juures käivitati Eesti Kaitsefond mahuga 100 miljonit eurot. Kaitsefondi eesmärk on arendada Eesti kaitsetööstust ning luua innovaatilisi kaitse- ja julgeolekualaseid võimekusi, et vastata kasvavale globaalsele nõudlusele.

Probleemid/väljakutsed planeeritud olulistest tegevustes:

- Eesti ühiskonnas ja majanduses on vähe nõudlust TA järele ja piiratud usaldus teadlaste võimekusse lahendada ettevõtete ja ühiskonna ees seisvaid praktilisi probleeme. Selge tellimuse puudumine muudab rakendusuuringu tegemise keeruliseks ja teadlastel on lihtne jääda harjumuspärase alusteaduse juurde. Samuti puudub teadusasutustes traditsioon tellimuspõhise teadustöö tegemiseks, mistõttu valmisolek praktilistele vajadustele vastata on piiratud. Teadusasutustel on ootus, et rahastaks rohkem rakendusuuringuid, kuid ilma selge tellijata ei jõua need rakendusse.
- Suurt osa teadmussiirde tegevustest rahastatakse EL struktuuritoetustest, mis oma piirangute ja bürokraatia tõttu ei ole innovatsiooni ja teadmussiirde jaoks sobiv allikas. Piirangute tõttu viib teadusasutustele suunatud teadmussiirde projektikonkurss läbi RTK, mis on tehniline läbiviija ja sisulist tuge ei paku. Väiksemate teadusasutuste toetamiseks peab teadmussiirde pädevus tekkima ka Teadusagentuuris, kuid tänane korraldus seda ei toeta ja eelarveolukord lisaraha eraldada ei võimalda.
- Riigiabi reeglite kohaldamine avalik-õiguslike ülikoolide teadmussiirde tegevustele on vastuolus nii nende ärimudeli kui ka seadusest tulenevate ülesannetega. Riigiabi rakendamine vähendab otseselt ülikoolides töötavate teadlaste huvi sisulise muutuseni jõuda, sest ettevõtlustulu teenimine toob kaasa toetuse tagasimaksmise või kohustuse teha esialgne investeering muude põhitegevuste arvelt.
- Ministeeriumide koostöö teadus- ja arendustegevuses on jätkuvalt killustunud – arendatakse paralleelseid, vähe seotud süsteeme. Et arendada ökosüsteemi tervikuna, mitte üksikuid meetmeid, on vaja senisest koordineeritumat ja sisulisemat lähenemist.
- Riigihangete turg on innovaatilistele ettevõtetele ja innovaatilistele toodetele-teenustele ebapiisavalt avatud. Seeläbi kannatavad nii avaliku sektori teenused (neid ei uuendata piisavalt) kui ka ettevõtete konkurentsivõime, sest riigihanked moodustavad koguturust olulise osa – olenevalt aastast 10–12% SKPst ehk ligikaudu 3 miljardit eurot aastas.
- Majanduskasvu taastamiseks on vajalik jätkata Eesti ettevõtete teadus- arendustegevuse ja innovatsiooni võimekuse kasvu toetavate meetmete rakendamist ning panustada eesmärki kasvatada erasektori teadus- ja arendustegevuste kulude jõudmist kahe protsendini SKP-st.

Aruandeaasta programmi ja programmi tegevuse eelarve täitmine

Tabel 6. Teadmussiirde programmi ja programmi tegevuste 2024. a kulude esialgne ja lõplik eelarve ning eelarve täitmine, tuhandetes eurodes

Teadmussiirde programm	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine	Täitmine
Programmi kulud kokku	130 962	130 408	82 935	64%
Programmi tegevus 1.1. Ettevõtete innovatsiooni-, digi- ja rohepöörde soodustamine (MKM)	110 882	109 926	63 809	58%
Programmi tegevus 1.2. Teadus- ja arendusmahuka iduettevõtluse arendamine (MKM)	2 897	1 771	1 462	83%
Programmi tegevus 2.1. Sektoritevahelise teadmussiirde toetamine (HTM)	17 183	18 712	17 664	94%

Teadmussiirde programmi lõplik eelarve oli 2024. aastal 130,4 miljonit eurot, sellest 84% tegevuse „Ettevõtete innovatsiooni-, digi- ja rohepöörde soodustamine“ eesmärkide täitmiseks. Lõplikust eelarvest moodustasid 66% piirmääraga vahendid ning 34% piirmäärata vahendid ehk peamiselt välistoetused. Võrreldes esialgsega vähenes programmi eelarve aasta jooksul 0,6 miljonit eurot. Teadmussiirde programmi kolme tegevuse eelarve täitmine oli 64%. Järgnevalt on detailsemalt selgitatud iga tegevuse eelarve kujunemist, täitmist ja jääkide kasutamist.

Programmi tegevuse „**Ettevõtete innovatsiooni-, digi- ja rohepöörde soodustamine**“ lõplik eelarve jäi ühe miljoni euro võrra algselt planeeritud väiksemaks järgmiste muudatuste tõttu:

- 2023. aastast ülekantud vahendid suurendasid eelarvet 36,3 miljoni euro võrra;
- negatiivne lisaelarve vähendas eelarvet 3 miljoni võrra;
- 2024. aasta eelarve korrigeerimisega vähendati eelarvet 25,2 miljonit eurot: sellest 25 miljonit suunati riigieelarve reservi (aastate vahelise ümberplaneerimise tõttu) ja 0,2 miljonit tõsteti ümber teiste valitsemisalade eelarvetesse;
- lisaks korrigeeriti ministri liigendusega kulumudeli jaotusreegli viga, millega suurendati eelarvet 0,4 miljoni euro võrra;
- välisvahendeid kasutati planeeritud 9,5 miljoni võrra vähem.

Tegevuse eelarvet täideti 58% ulatuses, sh piirmääraga vahendite eelarvet 50,4 miljonit eurot ja tuludest sõltuvate vahendite eelarvet 13,4 miljonit.

Piirmääraga vahendeid jäi kokku kasutamata 33,7 miljonit, millest 33,3 miljonit kantakse 2025. aastasse üle ja 0,4 miljonit anti valitsemisalade töö ümberkorraldustest tingituna üle Justiits- ja Digiministeeriumi valitsemisalale (RIA tegevuskulud). Enamik tegevuse eelarvest jagatakse ettevõtjatele konkurentsipõhiselt

toetustena EIS-i rakendatavate meetmete ja taotlusvoorude kaudu. Alates 2022. aasta teisest poolest on EIS võtnud kohustusi ligi 92 miljoni euro ulatuses: 145 projekti rahastusotsused eri meetmetes. Sellest umbes 85 miljonit eurot on rakendusuuringute programmi erinevate alategevustes tehtud otsuste maht. Arvestades, et rakendusuuringute programmi suuremahuliste projektide toetus on kuni 2 miljonit eurot projekti kohta, võib mõne projekti ärajäämine või väljamaksete kuhjumine projekti lõppu põhjustada suuri erinevusi eelarve prognoosi ja reaalsete väljamaksete vahel. Seetõttu tekib mõnel aastal eelarve alataitumus ja teisel võib tekkida puudujääk. Nende ebahütluste tasandamiseks on vaja kanda eelmise aasta jääke üle järgmisesse eelarveaastasse ning tõsta ühelt aastalt ümber teisele. Selle kohta on MKM esitamas Vabariigi Valitsusele taotlust 2026–2029 RES-i koostamise protsessis.

Toetuste kasutamine sõltub vahel ka välistest teguritest. Näiteks ettevõtjate teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonialase rahvusvahelise koostöö toetusskeemis osutus probleemiks asjaolu, et Euroopa Komisjon on andnud kvaliteedimärgise projektidele, millel puudub vajalik omafinantseering. Seetõttu rahastatakse neid kõrvaltingimusega (vaja on enne kaasata raha turult). Lisaks rahastatakse uusi projekte kindlasummalise makse alusel, mistõttu kulud tekivad oluliselt pikema ajavahemiku jooksul kui kuludokumentide alusel kulude hüvitamisel. Euroopa strateegiliste väärtusahelate ja IPCEI projektide toetusmeetmes on kaks ettevõtet toetuse kasutamisega hilinevad, sest riigiabi loa ja teiste otsuste partnerite rahastamisotsuste viibimise tõttu ei ole projektid planeeritud tempos käivitunud. Nimetatud vahendid saavad kasutatud 2025. aasta jooksul. Üliõpilaste inseneria valdkonna arendusprojektide toetuse taotlemise voor avati 2024. aastal, selle jäägi ulatuses võeti kohustusi üles ka 2025. aasta veebruaris.

Programmi tegevuse jäägi hulgas on ka üks miljon eurot rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksude vahendeid, millega kaetakse 2025. aastal ESA ja CERN-i liikmemaksude võimalik suurenemine.

Veel jäi eespool kirjeldatud põhjustel kasutamata 12,2 miljonit eurot CO2 kvooditulust rahastatava üleeuroopalist huvi pakkuva teadus- ja arendustegevuse projekti toetamisel. Vahendite kasutamist jätkatakse 2025. aastal.

Programmi tegevuse „**Teadus- ja tehnoloogiamahuka iduettevõtluse arendamine**“ lõplik eelarve jäi 1,1 miljoni euro võrra algselt planeeritust väiksemaks ja seda põhjustasid järgnevad muudatused:

- 2023. aastast ülekantud vahendid suurendasid eelarvet 0,1 miljoni euro võrra;
- Välisvahendeid kasutati planeeritust 1,2 miljoni võrra vähem.

Tegevuse eelarvet täideti 83% ulatuses, sh piirmääraga vahendite eelarvet 0,2 miljonit eurot ja tuludest sõltuvate vahendite eelarvet 1,2 miljonit. Kasutamata jäi 0,3 miljonit eurot piirmääraga vahendeid. Jäägi tekkimise põhjuseid on kirjeldatud eelmise programmi tegevuse juures. Vahendid kantakse 2025. aastasse üle ja jätkatakse nende kasutamist samal eesmärgil.

Programmi tegevuse „**Sektoritevahelise teadussuure toetamine**“ lõplik eelarve oli 18,7 miljonit eurot, mis on 1,5 miljoni võrra suurem kui esialgne eelarve. Suurendamine tulenes välisprojektide lisanduvast eelarvevajadusest, ei jõutud ära kasutada planeeritud ajal. Eelarvest moodustasid piirmääraga vahendid 10% (1,8 miljonit eurot) ning piirmäärata ehk välistoetused 90% (16,9 miljonit eurot).

Sektoritevahelise teadussuure toetamise eelarve täitmine oli 94%. Riigieelarvevahendid on täidetud 100%, jääk üks miljonit eurot on seotud SF 2021+ meetmega 21.6.1.3 ÕÜF Ida-Viru ettevõtluse teadusmahukuse

suurendamise toetus: teadusvõimekuse pakkumise arendamine Ida-Virumaal TA-võrgustiku loomiseks. Jääk tekkis, kuna hankemenetluste protsess kujunes planeeritust pikemaks ning investeeringute väljamaksed ei toimunud planeeritud ajal. Investeeringuteks kavandatud eelarve kasutatakse ära hiljemalt 30.04.2026.

7. Ettevõtluskeskkonna programm

Programmi üldinfo

Programmi nimi	Ettevõtluskeskkonna programm
Programmi eesmärk	Eesti ettevõtluskeskkond soodustab ettevõtlikkust ning teadusmahuka ettevõtluse teket ja kasvu, kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste loomist ja eksporti ning investeeringuid kõigis Eesti piirkondades.
Strateegia „Eesti 2035“ siht (alasihi täpsusega)	Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik. Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik.
Programmi periood	2027-2027
Peavastutaja (ministeerium)	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (MKM)
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Ettevõtluse ja innovatsiooni Sihtasutus (EIS) Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (TTJA)

Programmi mõõdikud ja olukorra analüüs

Tabel 7. Ettevõtluskeskkonna programmi ja programmi tegevuste mõõdikud

Programmi mõõdikud	Tegelik			Sihttase	
	2022	2023	2024	2024	2025
Eesti positsioon Doing Business indeksis (koht edetabelis)* <i>Allikas: Maailmapank</i>	-	-	-	-	-
Kaupade ja teenuste eksport (mld eurot) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	30,9	29,7	30,1	30	31
Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta EL-27 keskmisest (%) <i>Allikas: Eurostat (MET_10R_3GDP)</i>	62,4	57,4%	-**	62,05	62,5
➤ Meede 1 Ettevõtluskeskkonna arendamine, rahvusvahelistumise toetamine ja investeeringute soodustamine	Eesmärk: Eesti on ambitsioonikate äriideede kasvulava ning siinsed ettevõtted toodavad kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid.				

Eesti positsioon IMD World Competitiveness indeksi alamkategorias „Äritegevuse efektiivsus“ ⁶ <i>Allikas: IMD konkurentsivõime raport</i>	22.	25.	31	21.	20.
Digitehnoloogiate integreerimine ettevõtlussektoris (Eesti koht DESI indeksis) ^{***} <i>Allikas: Digitaalrajanduse ja -ühiskonna indeks (DESI)⁷</i>	13.	--	-	12.	11.
Tark ja õiglane tarbimiskeskond (Eesti näitaja EL tarbijatingimuste indeksis) ^{****} <i>Allikas: Euroopa Komisjon, Tarbijatingimuste tulemustabel</i>	-	-	-	-	-
➤ Programmi tegevus 1.1. Ettevõtluse arendamise soodustamine	Eesmärk: Eesti elanikud on ettevõtlikud ning ettevõtlus- ja tarbimiskeskond atraktiivne.				
Kolm aastat varem loodud ettevõtete arv, mille käive on suurem kui 200 000 eurot (kolme aasta keskmisena) <i>Allikas: Äriregister</i>	1256	1417	..**	1400	1500
Eesti kui atraktiivse töökohariigi positsioon <i>Allikas: Rahvusvaheliste talentide konkurentsivõime indeks (GTCL raport)</i>	20.	20.	..**	24.	22.
➤ Programmi tegevus 1.2. Ettevõtete konkurentsivõime ja ekspordi edendamine	Eesmärk: Ettevõtted hindavad Eestit tegutsemiskeskonnana kõrgelt.				
Eesti toodete ekspordihind kasvab kiiremini kui Euroopas keskmiselt, % (2020 kuni sihtaasta) <i>Allikas: Eurostat *****</i>	Kasv oli kiirem +15	Kasv oli kiirem +7,9	Kasv oli kiirem +4,4	Kiirem kasv +0,1	Kiirem kasv +0,1
Turismiteenuste eksport (mld/EUR) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	1,6	1,7	2,2	2,1	2,4
Tööstustoodangu mahuindeks, 2020 = 100 <i>Allikas: Statistikaamet</i>	110,2	98,4	94,4	110	115
➤ Programmi tegevus 1.3. Tehnoloogia- ja arendusmahukate investeeringute soodustamine	Eesmärk: Ettevõtete alustamiseks ja arendamiseks on piisav ligipääs vajalikule finantseerimisele ja kapitalile.				
Ettevõtete investeeringud materiaalsesse põhivarasse (jooksevhindades, lühiaajastatistika mld eurot)	3,9	4	4,2	3,2 (1,1 mld)	3,5 (1,3 mld)

Allikas: Statistikaamet					
Välisinvesteeringud töötlevas tööstuses (mld eurot)	4	3,6	3,5	4,2	4,5
Allikas: Eesti Pank ⁶					

* Andmeid ei avaldata enam. Doing Business tulemustabeli koostamine lõpetati korrupsioonikahtluse tõttu.

** Andmeid ei ole veel avaldatud.

*** DESI enam ei avaldata.

**** Mõõdiku avaldamisega ei ole Euroopa Komisjonil plaanis jätkata.

***** Seoses andmete korrastamisega ja võimaldamaks RaMi juhiste järgi automaatset esitust, on mõõdik ümber sõnastatud ja esitatud ühe numbriga. See tähendab, et kui varasemalt esitati eraldi numbritena Eesti ekspordihinna muutus ja Euroopa keskmise ekspordihinna muutus, siis nüüd näidatakse seda erinevusena. Nt, kui Euroopas kasv +1,6%, Eestis langus -4,4%, siis väärtus on -6% (kasv on aeglasem). Sihttase on kiirem kasv, mistõttu näidatakse seda positiivse arvuna (+0,1%) ehk tegelikud tasemed 0 või negatiivne tähendavad, et sihttase ei ole saavutatud. Eelnevaid aastaid on samuti korrigeeritud vastavalt Eurostati korrigeerimistele.

Programmi eesmärkide täitmine on majandus- ja julgeolekuolukorrast tulenevalt kõikunud – osas näitajates on läinud hästi, osas halvasti.

2024. aasta oli Eesti majanduse jaoks taastumise aasta. Kuigi SKP langes kogu aasta lõikes 0,3 protsenti, toimus viimases kvartalis aasta võrdluses 1,2-protsendiline kasv. **Kõige tugevamalt oli langust tunda tööstussektoris**, kus toodangumaht langes 2020. tasemega võrreldes 5,6 protsendi võrra ning jäi oluliselt alla ootustele. Seejuures vähenes väljaspool Harjumaad loodud SKP inimese kohta 2023. aastal 57,4%ni EL keskmisest ning suure tõenäosusega jätkus vähenemine ka 2024. aastal. Seda põhjustas Eesti SKP aeglasem kasv võrreldes EL keskmisega.

2024. aasta alguses oli nõudlus Eesti toodete järele nõrk, kuid aasta lõpus olukord muutus. **Sügisel hakkas lisaks teenustele kasvama ka kaupade eksport**, mis Eesti konkurentsivõime parenemisele välisurgudel. **Tugevat kasvu näitas turismiteenuste eksport**, mis suurenes aastaga 17 protsenti. Tugev nõudlus oli ka Eesti IT teenuste järele, kuid vähenes nõudlus logistikateenuste järele. Eesti ekspordihinnad kasvasid 2024. aastal aeglasemalt kui Euroopa Liidu keskmine, kuid võrreldes baasaastaga (2020) on kasv siiski kiirem ja seatud sihttase on täidetud.

2024. aasta tulemused ei ole veel teada, kuid **uusi ettevõtteid loodi juba 2023. aastal veidi rohkem kui on 2024. aasta sihiks seatud**. Selle põhjus võib olla inflatsiooni jätkuvalt kõrge tase, mistõttu on lihtsam ületada ka seatud 200 000-eurost aastakäibe piiri.

Rahvusvahelistes edetabelites läks Eestil üldiselt ootuspäraselt. **IMD äritegevuse lihtsuse indeksis langes Eesti 2024. aastal kuus kohta** ning jäi veelgi rohkem alla planeeritud sihttaseme. Talentide atraktiivsuse osas ei saa muutuseid hinnata, kuna 2024. aasta tulemustabelit ei ole aruande kirjutamise ajaks veel avaldatud.

Kohalike investeeringute seisukohalt vastasid arengud suures osas ootustele. **Ettevõtete investeeringud materiaalsesse põhivarasse** ulatusid esialgsetel andmetel 4,2 miljardi euroni, mida oli oluliselt rohkem kui prognoositud. **Aastaga kasvasid investeeringud 5%**, mis on märkimisväärne saavutus. Seevastu **välisinvesteeringute osas jäi töötleva tööstuse sektor oodatust 0,7 miljardi euro võrra tagasihoidlikumaks**. Arvestades üldist majanduskeskkonda ja globaalseid arenguid, võib tulemust siiski heaks pidada. Eesti geograafiline lähedus Venemaale ja peamiste kaubanduspartnerite majanduste langustendentsid teevad välisinvesteeringute kaasamise keeruliseks. Seetõttu võib ootustest ainult kümnendiku võrra maha jäävat

tulemust pidada rahuldavaks. **Siiski tuleb tähele panna, et järgnevatel aastatel võib investeeringute kaasamine jääda keeruliseks.**

Programmi tegevuste täitmise analüüs

Olulisemad/suure mõjuga tegevused 2024. aastal:

- Õiglase ülemineku fondi raames avati viimased ettevõtluse toetamise meetmed, millega luuakse Ida-Virumaale kolm inkubaatorit (tööstusinkubaator Narvas, digi- ja meediainkubaator ning loometööstuse inkubaator Jõhvis) ning rakendatakse maakonnas täiendavaid nõustamisteenuseid.
- Valitsuselt saadi mandaat ja tehti vajalikud ettevalmistused 160 miljoni euro mahuga suuremahuliste investeeringute toetusmeetme avamiseks, et soodustada suurte, alates 100 miljoni euroste investeeringute tegemist Eesti majandusse, toetada eksportivate ettevõtete konkurentsivõime, ekspordivõimekuse ja lisandväärtuse kasvu.
- Koostati turismi pikaajaline visioonidokument (2025–2035). Sellega seati sihiks saavutada turismisektori lisandväärtuse kahekordne kasv keskendudes aastaringsele atraktiivsusele, headele ühendustele, pakkumusele väljaspool tõmbekeskusi, sektori atraktiivsusele ettevõtlusvaldkonnana ja tööandjana ning nutikusele ja kestlikkusele konkurentsieelisena.
- Team Estonia eksporditegevustele pikaajaliste eesmärkide sõnastamiseks käivitati ekspordistrateegia koostamise protsess. Valitsuselt saadi mandaat ja alustati tööd ettevõtete esindusorganisatsioonidele suunatud ekspordi toetusmeede loomisega. 2025. aastal avatav meede toetab erialaliitude võimekust arendada oma sektori eksporditegevusi ning suunata ressursse nutikate ja lisandväärtust loovate toodete ja teenuste välisturgudele viimisel.
- Andmepõhise aruandluse raames jätkati asutuste ülese (enam kui 20) ühtse taksonoomia loomist rakendamaks andmete ühekordse küsimise printsiipi suhtluses riigiga. Jätkus ka laiapõhjaline andmete, sh jäätme-, pakendi-, kütuse-, õhu-, vee- ja metsavaldkonna aruandlusandmete korrastamine ja standardiseerimine, mis on aluseks kestlikkusaruandluse esitamise lihtsustamiseks tulevikus. 2024. aastal standardiseeriti kõigis asutustes kokku 70 aruannet.
- Regulatsioonide ettevõtjasõbralikumaks muutmiseks koostati seaduste väljatöötamiskavatsused gaasimahutite kasutuselevõtu võimaldamiseks, reklaamiseaduse nõuete selgemini mõistetavaks muutmiseks ning ostutšekkide esitamise kohustuse vabatahtlikuks muutmiseks.

Probleemid/väljakutsed planeeritud olulistest tegevustes:

- Ekspordi-, investeeringute ja turismimahud ei ole taastunud. Mahtude suurendamiseks on oluline pakkuda ettevõtetele tuge ekspordiga alustamiseks ja turgude mitmekesistamiseks. Välisinvesteeringute aktiivse meelitamise kõrval tuleb fookus seada ka jätkuinvesteeringute Eestis hoidmisele. Turismiarenduse fookuses tuleb hoida äriturismi kui kõrge lisandväärtusega teenussektori kasvatamine, et toetada täitumust madalhooyal ning suurendada välis turistide arvu.

- Ettevõtjate aruandlus riigile vajab kaasajastamist ja reformi. Selleks tuleb jätkata riigi kogutavate andmete ühtse süsteemi loomisega asutuste üleselt, teha investeeringuid masinloetavate andmete vastuvõtmiseks ja töötlemiseks ning toetada ettevõtjaid ülemineku kiirendamiseks.
- Samuti vajavad reformi finantsinstrumentide pakkumise põhimõtteid: suurendada tuleb Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse võimekust finantseerida suuremahulisi projekte ja laiendada ettevõtetele pakutavate finantsteenuste ja instrumentide valikut.
- Riik peab muutuma ettevõtja jaoks proaktiivseks ja terviklikuks teenusepakkujaks. Tuleb jätkata ettevõtjatele suunatud info ja teenuste koondamisega maksimaalses ulatuses ja kasutajatele mugavalt eesti.ee ettevõtja digivärvasse.
- Tagada tuleb järjepidev ja tõhus Venemaa-vastaste sanktsioonide rakendamine ja järelevalve.

Aruandeaasta programmi ja programmi tegevuse eelarve täitmine

Tabel 8. Ettevõtluskeskkonna programmi ja programmi tegevuste 2024. a kulude esialgne ja lõplik eelarve ning eelarve täitmine, tuhandetes eurodes

Ettevõtluskeskkonna programm	Esialgne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine	Täitmine
Programmi kulud kokku	169 529	102 290	87 911	86%
Programmi tegevus 1.1. Ettevõtluse arendamise soodustamine	32 990	31 575	26 112	83%
Programmi tegevus 1.2. Ettevõtete konkurentsivõime ja ekspordi edendamine	127 827	59 347	54 345	92%
Programmi tegevus 1.3. Tehnoloogia- ja arendusmahukate investeeringute soodustamine	8 711	11 368	7 453	66%

Ettevõtluskeskkonna programmi lõplik eelarve oli 2024. aastal 102,3 miljonit eurot. Sellest 58% moodustas tegevuse „Ettevõtete konkurentsivõime ja ekspordi edendamine“ ja 31% tegevuse „Ettevõtluse arendamise soodustamine“ eelarve. Lõpliku eelarve erinevuse esialgsest eelarvest summas 67,2 miljonit tekitasid järgnevad muudatused:

- 2023. aastast ülekantud vahendid suurendasid eelarvet 19,1 miljoni euro võrra;
- negatiivne lisaeelarve vähendas eelarvet 6,2 miljoni võrra (sh antavad toetused 5,9 miljonit ja valitsemisala asutuste tegevuskulud 0,2 miljonit);
- seadusemuudatuste tõttu vähenes eelarve kokku 1,5 miljonit eurot. Sellest üks miljon eurot suunati EIS-i e-residentsuse programmist HTMi valitsemisala eelarvesse õpetajate palgatõusuks. 0,2 miljonit tõstis TTJA oma tegevuskuludest investeeringuteks. 0,3 miljoni ulatuses korrigeeris MKM oma tugiteenuste kulude jaotust erinevate programmide tegevuste vahel;

- Vabariigi Valitsuse reservidest saadud vahendid suurendasid eelarvet 1,3 miljoni euro võrra. Vahendeid saadi välistoetuste mitteabikõlblike kulude katmiseks (0,1 miljonit) ja reisiparvlaev Estonia uuringutega jätkamiseks (1,2 miljonit);
- ministri liigendusega vähendati programmi eelarvet 0,4 miljoni euro võrra. Sellega parandati kulumudeli jaotusreegli viga, mis suunas osa teadmussiirde programmi kuludest ekslikult ettevõtluskeskkonna programmi eelarvesse;
- välisvahendite kulud jäid planeeritust 79,6 miljoni võrra väiksemaks.

Programmi tegevuste eelarve täitmise jääke ja nende kasutamise vajadust selgitatakse järgnevalt tegevuste kaupa.

Programmi tegevuse „**Ettevõtluse arendamise soodustamine**“ eelarve täideti 83% ulatuses, sh piirmääraga vahendite eelarvet 22,7 miljonit eurot ja tuludest sõltuvate vahendite eelarvet 3,3 miljonit. Kasutamata jäi 5,5 miljonit eurot, mis koosneb 4,9 miljoni euro ulatuses piirmääraga vahenditest ja 0,6 miljonit välisvahenditest.

Piirmääraga vahendite jääkidest on osa juba kohustustega kaetud, peamiselt tekkisid jäägid:

- 0,7 miljonit EISile eraldatud tegevustoetustest e-residentsuse programmis, millest 0,3 miljonit eurot on juba kohustusega kaetud ja ülejäänud jääki taotletakse kasutamiseks 2025. aastal, et rahastada EISi infosüsteemide arenduspartnerit ning hoida reservi biomeetria hankeks, mille lõplik maksumus ei ole teada;
- 0,3 miljonit eurot EISile eraldatud tegevustoetustest programmis Work in Estonia. Kuna majanduskasvu ei olnud, ei suurenenud oodatud mahus ka välistööjõu värbamine ning majandustrende arvestades vähendati turundus- ja kommunikatsioonitegevusi. Vahendite kasutamist taotletakse 2025. aastaks, et teha välisturundust ja –kommunikatsiooni mh uutele turgudele sisenemiseks ning infotehnoloogia ja inseneeria valdkonna välistalentide värbamiseks;
- 2,2 miljonit eurot EVK-le eraldatud sihtotstarbelistest vahenditest varude soetamiseks, mis on kohustustega kaetud – sõlmitud on generaatorite tarneleping ning välja on kuulutatud järgmine hange kriisipoodidele generaatorite ostmiseks.

Lisaks kantakse 2025. aastasse üle alla 0,2 miljoni euro MKMi tööjõu- ja majandamiskulusid, mis tekkisid keskmisest kõrgemast personalivoolavusest ja sellest tulenevast tegevuste edasilükkumisest.

Vabariigi Valitsuse reservist eraldatud vahenditest jäi OhutusjuurdLuse Keskusel kasutamata 0,8 miljonit eurot reisiparvlaeva Estonia õnnetuse uute asjaolude hindamise projektis. Kuna ajakava järgi lõpevad tööd 2025. aastal, kantakse jääk üle 2025. aastasse.

TTJA-l tekkis 0,5 miljonit eurot tööjõukulude jääki, mida soovitakse 2025. aastal kasutada tööjõuvoolavuse leevendamiseks, tulemusjuhtimise täiustamiseks, kriisiolukordades ületundide lisatasustamiseks ja muudeks lisakohustuste täitmiseks. Lisaks tekkis TTJA-l 0,2 miljonit eurot majanduskulude jääki seoses reaalamajanduse projektide edasilükkumisega.

Välisvahenditest jäi kõige enam kasutamata projektide „Ettevõtja sündmusteenus ja digivärv“ (0,2 miljonit eurot), „Rail Baltic 1435 mm raudtee arendamine Eestis (TTJA) VI rahastus“ (0,1 miljonit eurot) ja TTJA valdkondliku digipöörde eelarvest (0,1 miljonit eurot). Tegevustega jätkatakse 2025. aastal.

Programmi tegevuse „**Ettevõtete konkurentsivõime ja ekspordi edendamine**“ eelarvest täideti 92% ulatuses, sh piirmääraga vahendite eelarvest 14,5 miljonit eurot ja tuludest sõltuvate vahendite eelarvest 39,8 miljonit. Kasutamata jäi 5,0 miljonit eurot, mis koosneb peamiselt EIS-ile eraldatud tegevustoetustest riiklike programmide elluviimiseks. Suurimad jäägid tekkisid turismivaldkonna programmis ja toetusmeetmetes, sh:

- 0,7 miljonit eurot turismiarenduse, nõudluse suurendamise ja turismi sihtfinantseeringuid läbirääkimiste venimise tõttu, kuid 0,6 miljonit eurot sellest on eelläbirääkimisega juba kaetud;
- 0,9 miljonit eurot suurkontsertide sihtfinantseerimisest, millest 0,9 miljonit on kohustusega juba kaetud;
- 2,4 miljonit eurot turismisihtkohtade juhtorganisatsioonide sihtfinantseerimisest tekkepõhise eelarve süsteemi tõttu ehk kulu tekib 2025. aastal;
- 0,1 miljonit eurot turismisektori digilahendustega liitumise toetustest, mille osas on kohustused juba võetud.

Programmi tegevuse „**Tehnoloogia- ja arendusmahukate investeeringute soodustamine**“ eelarvest täideti 66%, sh piirmääraga vahendite eelarvest 7,4 miljonit eurot ja tuludest sõltuvate vahendite eelarvest 0,1 miljonit. Kasutamata jäi 3,9 miljonit eurot piirmääraga vahendeid, mis koosneb peamiselt EIS-ile eraldatud riiklike programmide jääkidest:

- 3,0 miljonit eurot on suurinvestori investeeringutoetus, mis jäi täies mahus kasutamata, kuna meetmes oli vahepeal kriisidest tulenev seisak ja uusi projekte rahastamiseks ei esitatud. Jäägist 1,5 miljonit eurot jäetakse üle kandmata, kuna see on juba 2023. aastast 2024. aastasse üle kantud eelarve ja seda ei kasutatud ära – juba võetud kohustuste väljamaksed on edasi lükkunud, projektide elluviimine on veninud. 2025. aastasse kantakse üle 1,5 miljonit eurot. EIS on praeguseks kohustusi võtnud 3,8 miljonit euro eest, aga kuna 2025. aasta eelarve selles toetusmeetmes on vaid 1,3 miljonit, on jäägi ülekandmine väga vajalik. Toetusmeetme tingimusi on käesoleval aastal muudetud, et tekitada investorites rohkem huvi ja võimalusi toetuse kasutamiseks;
- 0,7 miljonit eurot jäi EIS-il kasutamata välisinvesteeringute kaasamise programmis. Seoses RESi 2025.–2028. a kärbetega pani EIS pausile vabade töökohtade täitmise ning USA välisesindaja lahkumise järel ei värvatud sinna uut inimest. Kasutamata jäänud vahendeid plaanitakse 2025. aastal kasutada VIP visiitide suurenenud mahu katmiseks, suuremahuliste investeeringute meetme käivituskuludeks ning välisinvesteeringute keskuse ülemineku rahastamiseks investeeringute keskuseks.

MKM-il jäi 0,2 miljonit eurot kasutamata tööjõu- ja majandamiskuludest, sest osa tegevustest osutus planeeritust odavamaks ja osa nihkusid 2025. aastasse. Majandus- ja innovatsioonivaldkonna 52 ametikohast oli 2024. aastal keskmiselt täidetud 47,5 (personalivoolavus 17,5% aastas). 2025. aastal jätkatakse vahendite kasutamist samal otstarbel, milleks need olid planeeritud möödunud aastal.

8. Ehituse programm

Programmi üldinfo

Programmi nimi	Ehituse programm
Programmi eesmärk	Programmi eesmärk on kujundada parimad tingimused elukeskkonna arenguks. Programmiga luuakse eeldused ehitussektori ettevõtete ning ehitatud keskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime ja sektori tootlikkuse kasvuks. Soodustame arengut seal, kus esinevad ehitatud keskkonna turutõrked, et inimesed tahaksid Eestis elada ja töötada. Tänu paremale ja kulutõhusamale elukeskkonnale paraneb Eesti inimeste ja ettevõtete majanduslik võimekus. Pannakse alus järjepidevale majanduskasvule, mis jõuab kõigi Eesti elanikeni.
Strateegia „Eesti 2035“ siht (alasihi täpsusega)	Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond.
Programmi periood	2024–2027
Peavastutaja (ministeerium)	Kliimaministeerium (KliM)
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Keskonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus (KEMIT)
Kaasvastutaja ministeerium ja selle valitsemisala asutused (ühisprogrammi puhul)	

Programmi mõõdikud ja olukorra analüüs

Tabel 9. Ehituse programmi ja programmi tegevuste mõõdikud

Programmi mõõdikud	Tegelik			Sihttase	
	2022	2023	2024	2024	2025
Sektori tööjõutootlikkus EL keskmisega võrreldes <i>Allikas: Eurostat</i>	62% *	- *	- *	66%	69%
Kodumajapidamiste elektri- ja soojusenergia tarbimine <i>Allikas: Statistikaamet</i>	6 TWh	5,9 TWh	- *	5,2 TWh	5,1 TWh

➤ Meede 1	Jätkusuutlik ehitus ja planeerimine				
	Eesmärk: Parandada sektori protsesside juhtimist, tõhustada koostööd ehitise eluringi osaliste vahel, oluliselt säästa ressursse ning kasvatada ehituse tootlikkust vähemalt EL keskmisele tasemele.				
Sektori tööjootootlikkus EL keskmisega võrreldes <i>Allikas: Eurostat</i>	62%*	- *	- *	66%	69%
➤ Programmi tegevus 1.1	E-ehitus				
	Eesmärk: Tõhusale andmevahetusele loodud digiteenused tõstavad ehitusvaldkonna tootlikkust ja kvaliteeti.				
Ehitusloa menetlemise aeg päevades alates selle sisestamisest ehitisregisstrisse <i>Allikas: Ehitisregister</i>	37 päeva	32 päeva	27 päeva (25 päeva ilma Tallinnata)	28 päeva	26 päeva
➤ Programmi tegevus 1.2	Ehitatud keskkonna ja ehitusvaldkonna kvaliteedi arendamine				
	Eesmärk: Ehitussektor loob kvaliteetset elukeskkonda, toimib keskkonnasäästlikult ja tõhusalt, on konkurentsivõimeline ning suunanäitaja innovaatiliste lahenduste rakendamisel. Ehitatud keskkond on energia- ja kliimasäästlik ning hoonetes on kvaliteetne sisekliima.				
Uute nõuetele vastavate eluruumide lisandumine, <i>Allikas: Ehitisregister</i>	7127 tk	9960 tk	6502 tk	7000 tk	7000 tk
➤ Meede 2	Jätkusuutlik ja kättesaadav elamufond				
	Eesmärk: Soodustada eluhoonete jätkusuutlikku uuenemist ning kvaliteetsete eluruumide kättesaadavust töö- ja elukohana tegusates piirkondades üle Eesti. Toetatakse elamupiirkondade arengut, kus investeeringute tegemine ei ole erasektorile atraktiivne, kuid millel on Eesti majandusele, looduskeskkonnale ja sotsiaalsfäärile oluline positiivne mõju.				
Otsustes tuginetakse ehituse pikale vaatele ja hoonete rekonstrueerimise pikaajalisele strateegiale <i>Allikas: Kliimaministeerium</i>	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah
➤ Programmi tegevus 2.1	Eluasemepoliitika				
	Eesmärk: Soodustada eluhoonete jätkusuutlikku uuenemist ning kvaliteetsete eluruumide kättesaadavust töö- ja elukohana tegusates piirkondades üle Eesti.				
Riiklike toetuste abil rekonstrueeritud eluruumid <i>Allikas: Kliimaministeerium</i>	7060 tk	5942 tk	656 tk	6897 tk	7604 tk

* Andmed ei ole avaldatud

Ehituse programm panustab strateegia Eesti 2035 sihi “Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond” saavutamisse, millega on seotud pea kõik valdkonna tulemused. Lisaks panustab programm ringmajanduse kasutuselevõttu soodustavate tegevuste kaudu ka Eesti 2035 sihti “Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik”.

2022–2024 viidi läbi uuring “Sidusa ruumipoliitika kujundamine kvaliteetse ja jätkusuutliku elukeskkonna saavutamiseks”, mille eesmärk oli ette valmistada elukeskkonna arengukava algatamine vabariigi valitsuses kinnitamiseks. Töö lähtub Eesti 2035 koostamise käigus kujunenud arusaamast, et elukeskkonna areng peab hakkama arvestama ühiskonna baasvajadustega ja elukeskkonna kujundamine peab olema terviklikult organiseeritud.

Eesti ehitussektori tööjõutootlikkus Euroopa liidu keskmise suhtes, mis seni järjepidevalt tõusis (2019: 63% ja 2020: 64%), langes 2021. aastal 61%-le, kuid tõusis 2022. aastal taas 62%-le. Seoses erinevate kriisidega on vaadeldaval perioodil kahanenud ehitusettevõtete kasum ning vähenenud investeringud võrreldes Euroopa liidu keskmisega. Lisaks ehituse ja elukeskkonna osakonna tegevusele sõltub see mõõdik väga tugevalt ka majandusüklitest. Visioonidokument „Ehituse pikk vaade 2035” toob ära 7 suurt sammu sektori tootlikkuse tõusuks, mille lahendamiseks järjepidevalt tegeletakse nii ministriumide kui ka teiste seotud organisatsioonide eestvedamisel.

Kodumajapidamiste elektri- ja soojusenergia tarbimise väärtusi 2024. a kohta Statistikaamet veel esitanud pole. Statistiliste andmete puhul tuleb jälgida pikemaajalist trendi. Elektri- ja soojusenergia tarbimine aasta lõikes sõltub mitmest tegurist, sh nii energia hinnast kui ka välistemperatuurist. Kodumajapidamiste soojus- ja elektrienergiatarbimise vähenemist 2022. ja 2023. aasta võrdluses võib tõenäoliselt selgitada 2023. a väga kõrgete energiahindadega ning sellega seotud tarbimisharjumuste muutusega – tarbijad vähendasid energiatarbimist kulude kokkuhoiuks.

Ehitusloa menetlemise aeg päevades alates selle sisestamisest ehitisregistrisse üldise tendentsina selgelt langeb. See tähendab, et kuigi pärast uuele ehitisregistri rakendusele üleminekut 2022. aastal menetlusajad andmeprobleemide tõttu ajutiselt pikenesid, on uude süsteemi tehtud investeringud end ära tasunud.

Lähtudes Eesti elanikkonna suurusest peaks elamufondi taastootmiseks aastas lisanduma 7000 uut eluruumi. 2024. aastal sai kasutusloa 6502 **uut nõuetele vastavat eluruumi**. 2023. aastal oli kasutusloa saanud lausa 9960 uut eluruumi. Aastate lõikes vastab lisanduvate uute eluruumide hulk elamufondi taastootmise vajadusele, kuid suureks probleemiks on regionaalne ebavõrdsus ja eluasemete kallidus. Nende küsimuste lahendamiseks oleme asunud koostama eluasemepoliitika strateegiat.

Eluruumide rekonstrueerimine on seni toimunud välisrahastuse toel. 2024. aastal oli kortermajade ja väikeelamute rekonstrueerimise toetuseks kasutada struktuurifondide vahendid, taaste- ja vastupidavusrahastu (RRF) vahendid ning Õiglase Ülemineku Fondi (ÕÜF) vahendid. Kõik 2024. aastaks ette nähtud vahendid võeti kasutusse. Rahastusmeetmete disainimisel oli eesmärk tagada, et vahendid jõuavad igasse maakonda ning erilises fookuses oli Ida-Virumaa.

Programmi mõõdik **“Otsustes tuginetakse ehituse pikale vaatele ja hoonete rekonstrueerimise pikaajalisele strateegiale”** on täidetud. Viiakse ellu ehituse pika vaate eesmärgi, sh parandatakse elukeskkonna kvaliteeti. Soodustatakse eluhoonete jätkusuutlikku uuenemist ning kvaliteetsete eluruumide kättesaadavust üle Eesti, sh integreeritakse toetuste tingimustesse renoveerimistematilise TA programmi Life IP BuildEST tulemusi.

Renoveerimistoetuste määr on piirkonniti diferentseeritud. Alustatud on eluasemepoliitika strateegia koostamist. Ehitusvaldkonna innovatsiooni arendatakse näiteks tehase renoveerimise ja valdkonna digitaliseerimise kaudu.

2024. aasta programmis kirjeldatud väljakutseid arvestades on tehtud samme tervikliku ja kvaliteetse ruumiloome arendamiseks. Endiselt vajavad kokkuleppimist ruumiloomevaldkonna eesmärgid ning tegevused tuleb koondada ühtseks maa-, ruumiplaneerimis-, ehitus- ja transpordipoliitikaks. Digitaliseerimine on ehitusvaldkonna tõhustamise, konkurentsivõime ja lisandväärtuse kasvatamise võti – seni on seda tehtud peamiselt välisrahastuse toel, kuid digitaliseerimine vajab suuremat panust riigieelarvest. Kuna 2026. aastal lõpevad korterelamute välistoetused, on edaspidi vaja riigieelarvest toetada ka elamute renoveerimist. Tervikuna vajab tähelepanu ehituse- ja elukeskkonna kvaliteediga seotud teadus- ja arendustegevus ning tulemuste elluviimine. Kvaliteetse ruumi põhimõtetest on oluline lähtuda investeeringute tegemisel ning juurutada neid põhimõtteid Eesti ruumiloomes.

Programmi tegevuste täitmise analüüs

Tegevus 1.1 E-ehitus

Peamised tegevused

- 2024. aastal jätkus e-ehituse platvormi arendamine. Platvorm koondab ühte keskkonda ehitusvaldkonna avalikud teenused, hõlbustab süsteemide kooskasutamist ning andmete ja tarkvarakomponentide riskasutust, väldib avaliku raha kulutamist analoogsete süsteemide arendamisele KOVides ja erinevates asutustes ning lühendab kasutajate õpikõverat, kuna erinevad süsteemid on sarnase kasutusloogikaga. Tänu platvormile tõhusamad protsessid hoiavad kokku tööaega nii pädevates asutustes (92 000 tundi või 1,1 milj eurot aastas) kui erasektoris ja võimaldavad nügida kõiki osapooli suurema digitaliseerimise poole (sektori võit tootlikkuse kasvust on hinnanguliselt kuni 750 milj eurot aastas, riigieelarvest finantseeritava ehituse osas kuni 168 milj eurot).
- 2024. a tegevused keskendusid suuresti platvormisest protsesside ja arenduskvaliteedi tõstmisele – nt korrastati andmehalduse- ja arendusprotsesse ning arenduskeskkondi –, st loodi alus tarkvaraprojektide tõhusaks läbiviimiseks. Olulisemad arendustööd:
- 2024. a veebruaris jõudis kasutajateni BIM-põhise ehitusloa rakendus.
- 2024. a aprillis valmis koostöös Päästeametiga veevõtukohtade ja hüdrantide informatsiooni halduse rakendus.
- 2024. a juunis toodi vanast ehitisregistri (EHR) rakendusest uude üle energiamärgised. Selle käigus ühtlustati energiamärgiste andmekoosseis EHRI andmestikega ja integreeriti töö märgistega EHRI menetlusprotsessidesse, mis suurendas oluliselt andmete läbipaistvust.
- Vanast ehitisregistri (EHR) rakendusest toodi uude üle ka aretid/keelud, KOV otsused, omaniku teatis. Lisaks ehitus, kasutusloa ja projekteerimistingimuste kehtetuks tunnistamine. Seejärel vana rakendus suleti.

- Valmistati ette e-ehituse platvormi kasutajaliidese komponentide väljavahetamine mobiilisõbralikuma ja VEERA-disainisüsteemiga kokkusobiva teegi vastu (rakendatakse 2025. a II kvartalis).
- Arendati hoonestuslubade ja ühendloa menetlemise võimekust ja alustati käimasolevate menetluste või juba antud lubade migratsiooni. Meretuuleparkide ühendloa lahenduse juurutamisega loodi tehnilised eeldused menetlusperioodi lühendamiseks kümnele aastalt kahele aastale.
- Valmistati ette võimekus väiksemate andmekogude ja infosüsteemide EHRi integreerimiseks. Esimene integreeritav register on Raudteeregister 2025. aastal, samuti luuakse EHRi baasil uus maaparandussüsteemide infosüsteem.
- Maa-ameti juhtimisel ning KEMITi, RIA ja MKMi osalusel alustati ettevalmistustega 2D/3D võimekusega kaardiakna kasutajakogemuse ja -vaate loomiseks VEERA disainisüsteemi baasil. Eesmärk on luua ühised printsiibid Eesti avaliku sektori kaardirakendustele.
- E-ehituse platvormi 3D kaksikus tekkis kasutajate jaoks võimalus saada visuaalne ülevaade piirkonna hoonetest eri parameetrite – nt ehitusaasta, kasutusotstarve või kütteallikas – järgi (hoonete analüütika). Tiheasustusosalal kuvatakse kaksikus üksikpuid, hajaasustusosalal metsaregistri andmeid metsaeraldiste kohta. Parandati kaksiku kasutajamugavust ning valmistati ette analüüse järgmisteks arendusetappideks.
- 2024. aasta lõpus avanes ehitusvaldkonna digitaliseerimise rahastusprogrammi ehituse e-hüpe III voor, mille maht on umbes 850 000 eurot. Eesmärk on toetada innovaatiliste digitaalsete tööriistade arendamist ja kasutuselevõttu ehitusvaldkonnas ning e-ehituse platvormi laiendamist uute teenustega. Kokku on programmi maht 4,5 milj eurot tänu Euroopa taaste- ja vastupidavusrahastule (RRF) Next Generation EU.
- Organisatoorselt valmistuti kolima loodavasse Maa- ja Ruumiametisse, mis võimaldab tänu maa- ja ruumiandmete ning -teenuste tihedamale integratsioonile suuremat tõhusust, läbipaistvust ja lihtsust kõigi seotud rakenduste kasutajatele.

Väljakutsed

RRFi ja Targa Ettevõtluse Programmi (TEP) projektirahastuse vähenedes ja lõppedes on vaja tagada valdkonna arenduste jätkuv rahastus riigieelarvest 2023.–2027. a mahus 2,2 milj eurot aastas (võrreldes eelmise tulemusaruandega õnnestus rahastusvajadust vähendada tänu täiendavate allikate leidmisele ja arendusprotsesside efektiivsuse tõusule). Rahastus on vajalik ennekõike platvormi jooksvaks ajakohasena hoidmiseks (sh turvauuendusteks) ja hädavajalikeks arendustöödeks, mida tingivad nt muudatused õigusaktides, aga ka tööprotsesside ja kasutajasõbralikkuse järjepidevaks optimeerimiseks.

Tegevus 1.2. Ehitatud keskkonna ja ehitusvaldkonna kvaliteedi arendamine

Peamised tegevused

- Koostöös Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi ning Kultuuriministeeriumiga valmistati ette ruumiloome kompetentsi koondava Maa- ja Ruumiameti loomine. Vastavalt valitsuse otsusele hakkas amet tegutsema 1. jaanuarist 2025. Ruumiloome tervikvaadet koondav amet suunab strateegiliselt riigi ruumiloomet ja kvaliteetse elukeskkonna kujundamist, on nõuandvaks ja analüüsivaks partneriks KOVidele, koondab ja väärindab ruumiandmeid ning tagab tänu ruumilisele tervikpildile ressursside parema haldamise ja ettevõtluskeskkonna. Maa- ja ruumiametis hakkab tegutsema ka elukeskkonna tervikliku arendamise eest vastutav riigiarhitekt oma meeskonnaga.
- Koostöös Eesti Linnade ja Valdade Liidu ning Eesti Standardimis- ja Akrediteerimiskeskusega käivitus tänavaruumi giidi koostamine (valmib 2025) ning tehti ettevalmistusi giidile tugineva tänavaruumi standardi koostamiseks (valmib eeldatavalt 2027). Laia ekspertideringi poolt loodav tänavaruumi giid koondab soovitud kvaliteetse ruumi aluspõhimõtetele tugineva tänavaruumi loomiseks. Eesmärk on oluliselt tõsta Eesti avaliku ruumi kvaliteeti ning vähendada autostumisest tulenevaid negatiivseid keskkonna- ja tervisemõjusid.
- Jätkus 2022. a käivitatud teadusarendusprojekt LIFE IP BuildEST. 2024. a valmisid renoveerimislahendusi tutvustavad infomaterjalid ja mitu kliimakindluse tagamise temaatilist raportit. Jätkusid Tartu ja Võru renoveerimise õpilaborid, mis naabruskonnapõhiselt töötavad välja sekkumismudeleid piirkonnapõhiseks rekonstrueerimiseks. Kõik eelpool nimetatud teadusuuringud annavad sisendi poliitikate kujundamisse ning toetavad rekonstrueerimismeetmetes väljatöötamist ja rakendamist.
- Kredexi kaudu suunati kohalikele omavalitsustele kasutusest välja langenud ehitiste lammutamiseks toetust 0,5 milj eurot.
- 2024. a suvel avalikustati ehitusgiidi rakendus, mis pakub lihtsat ja visuaalset ülevaadet ehitusnõuetest erinevate ehitiste ja tegevuste kaupa. See teeb nõuete ja juhendite leidmise, mõistmise ja järgimise lihtsamaks ettevõtetele, omavalitsustele ja kõigile huvitatud inimestele. Hiljem täiendati koostöös MKM-iga giidi planeeringuid puudutava informatsiooniga, mis avalikustatakse 2025. a märtsis. 2025. a kevadel leiab giid ka püsiasukoha e-ehituse platvormil.
- 2022. a sügisel alustasid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium (täna Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumiga) ja Keskkonnaministeeriumi (täna Kliimaministeeriumiga) Riigikantselei juhtimisel koostööd auditi koostamisel taastuenergia ehitiste kiirendamiseks. 2023. aastal koostati ehitusseadustiku ja teiste seaduste muutmise eelnõu, mis võeti vastu 2024. a teises kvartalis. Sellega loodi ühendloa võimalus merel paiknevate taastuenergia rajatiste puhul ning muudeti keskkonnamõjude hindamise protsesse lühemaks.
- Taastuenergia kiiremaks kasutuselevõtuks on energeetikaosakonna eestvedamisel välja töötatud taastuenergia direktiivi ülevõtmise sätteid sisaldav eelnõu. Selle raames on ehitisregistrisse vaja arendada ka kontaktpunkti võimekus, mis valmib eelduslikult 2025. a ning mille raames luuakse ajajoone funktsioon ka ülejäänud menetlustele.

- Menetluste kiirendamise eesmärki kannab ka algatus “Roheline koridor”, mida juhib Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning kuhu teiste ministeeriumide seas panustab ka Kliimaministeerium. Analüüsitakse erinevate kõrge lisandväärtusega ehitiste rajamiseks vajalike menetluste tervikpilti.
- Jätkus töö ehitusseadustiku muutmisega. Varem oli läbi viidud uuring „Ehitise elukaare õigusruumi digitaliseerimiseks kohandamine“ ning tellitud õiguslik analüüs, hindamaks kvaliteetse ruumi kriteeriumite ehitusseadustikku sisse viimise vajalikkust ja võimalusi. 2024. a jooksul koostati eelnõu, mis esitati 2025. a jaanuaris sektorile kooskõlastamiseks või arvamuse avaldamiseks. Eelnõu peaks eeldatavalt jõustuma 2025. a lõpus.
- Jätkus 2023. a alanud töö määrusega „Nõuded ehitusprojektile“. Tegemist on ehitusõiguse ühe kõige olulisema dokumendiga, mis muutub ehitusloa andmisel haldusakti resolutsiooni osaks. 2024. aastal viidi läbi uuring määruse muutmise põhimõttelistes küsimustes ning koostati uuringu tulemusel määruse kavand, mida tutvustati sektorile 2025. a alguses. Ministeerium jätkab määrusega tööd 2025. a sügisel, sest vahepeal tegeletakse ehtisregistri andmete ja nendega seotud õigusloomega.
- Jätkus 2023. a alanud määruse “Puudega inimeste erivajadustest tulenevad nõuded ehitisele” uue tervikteksti loomise protsess. Vaadati üle kehtiva määruse sätteid, praktikas esinevad probleemkohad ja võimalikud lahendused ning hinnati ligipääsetavuse rakkerühma lõpuaruandes toodud regulatiivseid ettepanekuid. Määruse tekst läks 2025. a märtsis sektorile kooskõlastamiseks või arvamuse avaldamiseks. Lisaks peab määrus läbima tehnilisest normist teavitamise protseduurid. Planeeritud jõustumisaeg on 2025. a lõpp.
- 2022. a märtsis tegi Euroopa Komisjon ettepaneku võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse ehitustoodete ühtlustatud turustustingimused, muudetakse määrust (EL) 2019/1020 ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) 305/2011. 2024. aasta kevadest sügiseni oli tekst parandusmenetluses, mille käigus korrigeeriti sõnastust ilma sisulisi muudatusi tegemata. 2024. a sügisel kiitsid Euroopa Parlament ja seejärel Euroopa Nõukogu parandatud eelnõu teksti heaks. 2025. a koostab Kliimaministeerium täpsema ülevaate, kas on vaja muuta õigusnorme.
- 2024. a mais avaldati hoonete energiatõhususe direktiivi (EPBD) uustöötlus ning algasid tööd selle ülevõtmiseks Eestis 29. maiks 2026. EPBD kohaselt tuleb saavutada kliimanetraalne hoonefond aastaks 2050 ning luua riiklik hoonete renoveerimiskava 2026. a lõpuks (mustand aasta varem); direktiivis sätestatakse olemasolevate hoonete renoveerimise ja uute püstitamise, taastuenergialahenduste kasutuselevõtu soodustamise, hoonetes fossiilkütuste kasutamise lõpetamise ning elektriautode laadimistaristu rajamise nõuded.
- Aastatel 2023–2024 uuendas Kliimaministeerium hoonete energiatõhususega seotud ministri määruseid (EIM määrus nr 63 „Hoonete energiatõhususe miinimumnõuded“, MTM määrus nr 58 „Hoone energiatõhususe arvutamise meetodika“ ning MTM määrus nr 36 „Nõuded energiamärgise andmisele ja energiamärgisele“). Arvestades, et suur osa Eesti hoonetest on vähesoojustatud ning Eesti hoonefondi energiatarbimine moodustab ligi poole energia lõpptarbimisest, on võimalik hoonesektoris energiasäästu märkimisväärselt suurendada. Olemasolevaid hooneid renoveerides, uusi hooneid tõhusalt ja säästlikult projekteerides ja ehitades on võimalik vähendada oluliselt

energiatarbimist, suurendada hoonete energiatõhusust ning seeläbi avaldada võimalikult väikest mõju keskkonnale ja kliimale.

- 2024. a käivitus Riigikantselei innovatsioonifondi rahastatud projekt „Hoone indikatiivse energiaklassi reaalsamas määramine ja energiatõhususe järelevalve automatiseerimine“. Selle eesmärk on luua täpsem ülevaade hoonete energiakasutusest, määrates pilootalade hoonete näitel indikatiivseid energiaklasse. Fookuses on hooned, mis on liitunud elektri, gaasi või kaugkütte võrguga, võimaldades reaalsajalähedaste andmete kogumist. Lahendus aitab kaardistada ka hooned, millel puudub energiamärgis, ning pakub omanikele soovitusi energiatõhususe parandamiseks. Innovatsiooniprojekti õnnestumise järel saab lahendust rakendada üle Eesti. Lisaks otsitakse koostöös TTJAga võimalusi energiamärgiste (ETA) kvaliteedi tõstmiseks, automatiseerides kasutusloa menetlusprotsessi. See aitab vähendada energiaarvutuste vigu ning parandada ehituskvaliteeti ja märgiste usaldusväärsust.
- 2024. aastal alustas Kliimaministerium püstitatavate hoonete süsinikjalajälje arvutamise meetodika eelnõu koostamist, tegevus jätkub 2025. a. EPBD-ga kooskõlas oleva Eesti eesmärgi kohaselt tuleb alates 2028. aastast hoone olusringi süsinikjalajälge arvutada suuremate kui 1000 m² pinnaga uute hoonete puhul ning laiendada arvutust kõikidele püstitatavatele hoonetele koos süsinikjalajälje piirväärtuste kehtestamisega alates 2030. aastast. Hoone olusringi jalajälje hindamine võimaldab võimalikult varases projekteerimisetapis vähendada keskkonnamõju ja optimeerida materjalide kasutamist. Lisaks soodustab see ringmajandust ja ehitusjäätmete vähendamist.

Tulemused

- Tähelepanu pöörati elukeskkonna terviklikule arendamisele, mis tagab ka elukeskkonna kestlikkuse ja ressursside säästmise. Selleks käivitati ruumiloome kompetentsi ja andmeid ühendav Maa- ja Ruumiamet. Elukeskkonna terviklikkust tagavad kvaliteetse ruumi põhimõtted kajastati nii ehitusseadustiku kui ka kliimakindla majanduse seaduse eelnõudes, alustati TA tegevust tänavaruumi kavandamise põhimõtete kokkuleppimiseks ja koostati ehitiste ligipääsetavuse eelnõu.
- Suurendatakse ehitussektori tõhusust ja kvaliteeti. Kiireneb taastuvenergia ehitiste ehitamine ning suureneb hoonestuslubade menetluse protsessi läbipaistvus ja väheneb halduskoormus. Ehitusõigus muutub selgemaks, praktikas ilmnenud kitsaskohad on parandatud ning ehitusgiid aitab lihtsamalt norme selgitada. Ehitusvaldkonnas võetakse järk-järgult kasutusele ringmajanduse põhimõtted (vastavalt Eesti 2035 tegevuskavale), arvestades valdkonna suurt mõju nii maavarade kaevandamisele kui ka jäätmetekkele. Hoone olusringi süsinikjalajälje arvutamise meetodika väljatöötamine on esimene samm süsinikjalajälje arvutamiskohustuse rakendamisel Eestis. Olusringi süsinikjalajälje arvutamine suunab juba hoone projekteerimisfaasis vähendama hoone ja selle ehituse mõju keskkonnale, optimeerima materjalikasutust ja vähendama jäätmete teket.
- Mida energiatõhusam on Eesti hoonefond, seda vähem kulub ressursse hoonete kütmisele ja jahutamisele, mis tähendab võimalikult vähendada sektorist tulenevat kasvuhoonegaaside heidet ja negatiivset mõju kliimale. Kliimaministerium alustas 2024. a (ja jätkab 2025) hoonete energiatõhususe direktiivi uustöötamise ülevõtmist. Uuendused toetavad Eestit nii riiklikul kui Euroopa Liidu tasandil seatud energia- ja kliimapolitika eesmärkide saavutamisel. Lisaks energiatõhususele

ja kliimamõjude vähendamisele on ehitussektoril oluline roll kliimamuutustega kohanemisel, aga ka tervisliku sisekliima tagamisel.

- 2024. a uuendatud (ja 2025. a jõustuvate) energiatõhususe regulatsioonide täpsustamisel lähtuti kuluoptimaalsetest energiatõhususe tasemetest, arvestati muutustega tehnoloogias, täpsustati arvutusmetoodikat. 2025. a jõustuvad uuendatud kliimaandmed, mille abil on võimalik suurendada hoonete kliimakindlust, tuues hoone projekteerimisel selgelt esile hoone jahutusvajaduse ning võimaldades senisest paremini arvestada juba projekteerimisfaasis, milliseid passiivseid ja/või aktiivseid jahutuslahendusi hea sisekliima saavutamiseks kasutada.

Tegevus. 2.1 Eluasemepoliitika

Peamised tegevused

- 2024. a augustis ühines Eesti Chaillot' deklaratsiooniga, milles lepiti koos kümnete teiste riikidega kokku sammud ehitusvaldkonna ja elamumajanduse keskkonnasäästlikumaks muutmiseks. Deklaratsiooniga seati elamuvaldkonnas prioriteediks kestliku renoveerimise, kvaliteetse ja kliimamuutusi arvestava ehituse ning taskukohaste eluasemevõimaluste edendamine.
- 2024. a kevadel avati RRFist finantseeritav Ida-Virumaa korterelamute osalist ja terviklikku rekonstrueerimist toetav meede kogumahu 9,4 milj eurot.
- 2024. a kevadel avati samuti RRFist toetatav väikeelamute rekonstrueerimise toetuste voor kogumahu kuni 33 milj eurot.
- 2024. a oktoobris avati ELi struktuurivahenditest rahastatav üle-eestiline kortermajade rekonstrueerimise toetuste voor kogumahu 170 milj eurot.
- 2024. a oktoobris avati Õiglase Ülemineku Fondist (ÕÜF) rahastatav Ida-Virumaa kortermajade rekonstrueerimist toetav voor mahus 15 milj eurot.
- Lasterikaste perede kodutoetuseks suunati 2,6 milj eurot.
- 2024. a lõpus kuulutas ministerium välja hanke elamupoliitika kujundamiseks.

Tulemused

- 2024. a jooksul avatud toetusvoorud olid aasta lõpu seisuga endiselt avatud, mistõttu ei ole andmed lõplikud. 2025. a märtsi seisuga oli kolmest korterelamutele suunatud meetmest tehtud kokku 480 rahastusotsust. Oktoobris 2024 avatud toetusvoor on võimalik toetust taotleda kuni 2025. a oktoobrini.
- Oktoobris 2024 avatud taotlusvoor oli seni suurim korterelamute rekonstrueerimise toetusvoor, mille kogumaht oli 185 milj eurot. Toetuste eelarve jaotati erinevate sihtrühmade, piirkondade ja tegevuste vahel. Eraldi eelarved määrati suurte korterelamute (vähemalt 100 eluruumi) rekonstrueerimiseks, naabruspõhiseks rekonstrueerimiseks, tehaseliseks rekonstrueerimiseks ning kultuuriväärtuslike hoonete renoveerimiseks. Lisaks eraldati eraldi eelarved kõikidele maakondadele ning Tallinna ja Tartu linnale. Vooru toetusmäärad ulatusid 30–50%-ni. Täiendavat toetust võimaldati

miljööväärtuslikel ja muinsuskaitsealadel asuvatele hoonetele ning ehitismälestistele, tehaselisele rekonstrueerimisele ning korterelamutele, mis on väiksemad kui 18 eluruumi.

- Struktuurivahenditest rahastatud meetmete kõrval oli võimalik kasutada ka kitsama fookusega finantsvahendeid, nagu RRF ja ÕÜF. Mõlemast meetmest toetati Ida-Virumaa korterelamute rekonstrueerimist. Kokku sai 2024. aasta jooksul nendest meetmetest positiivse rahastusotsuse 38 korterelamut.
- RRFi vahenditest toetati 2024. aastal ka väikeelamute rekonstrueerimist. Kevadel 2024 avatud toetusvoor suleti 2025. a veebruaris. Meetme raames esitati 2269 taotlust kogusummas üle 39 milj euro. 2024. a lõpuks oli positiivse rahastusotsuse saanud 1126 väikeelamut kogusummas 19,5 milj eurot. Rekonstrueerimistöde teostamise tähtaeg on 2025. a lõpp ning meetme tulemuste kokkuvõtte tehakse 2026. a.
- Vaatamata ajalooliselt suurtele toetusvoorudele on korterelamute rekonstrueerimine jätkuvalt alarahastatud. Hoonete rekonstrueerimise pikaajalise strateegia kohaselt peaks rekonstrueerimise aastane maht selle kümnendi jooksul kahekordistuma, et saavutada eesmärk renoveerida kõik seda väärivad korterelamud aastaks 2050.
- 2024. a alustati riikliku rekonstrueerimiskava koostamist, mis tuleneb uuest hoonete energiatõhususe direktiivist. Rekonstrueerimiskava erineb varasematest strateegiatest oma eesmärkide ja põhjalikkuse poolest. Kava eesmärk on saavutada heitmevaba hoonefond aastaks 2050. Selleks määratakse rekonstrueerimise tempo, vajalikud meetmed ja rahastusallikad.
- 2024. a teisel poolel alustas osakond uue elamupoliitika koostamist, keskendudes eluaseme kättesaadavusele ja taskukohasusele kogu Eestis. Esimese sammuna viidi läbi hange olemasoleva olukorra kaardistamiseks. Selle võitis Tartu Ülikooli ja Eesti Kunstiakadeemia ühispakkumine. Uuring viiakse ellu 2025. a esimesel poolel. Uue elamupoliitika kujundamise eesmärk on esitada Vabariigi Valitsusele ettepanekud lühi- ja pikaajalisteks meetmeteks, et tagada taskukohased eluasemed Eestis.

Aruandeaasta programmi ja programmi tegevuse eelarve täitmine

Tabel 10. Ehituse programmi ja programmi tegevuste 2024. a eelarve täitmine, tuhandetes eurodes

Ehituse programm	Esiagne eelarve	Lõplik eelarve	Täitmine	Täitmine
Ehitus	165 418	79 603	75 527	95%
E-ehitus	5 361	3 056	2 556	84%
Ehitatud keskkonna ja ehitusvaldkonna kvaliteedi arendamine	1 538	4 163	5 281	127%
Eluasemepoliitika	158 518	72 384	67 690	94%

Lõplik eelarve võrreldes esialgse eelarvega vähenes eelkõige seetõttu, et esialgses eelarves oli kavandatud oluliselt suuremas summas kasutada välisvahendeid. Kui esialgses eelarves planeeriti välisvahendeid 154 193 tuh eurot, siis lõplikuks välisvahendite eelarveks kujunes 59 469 tuh eurot. Välisvahendeid kasutati programmi tegevustes 58 559 tuh eurot.

Kasvuhoonegaaside heitkoguse kvoodi müügitulude (CO₂) arvelt tehti kulusid 8 234 tuh eurot (ehitatud keskkonna ja ehitusvaldkonna kvaliteedi arendamise programmi tegevuses). Nimetatud programmi tegevuses oli eelarve täitmine võrreldes lõpliku eelarvega suurem seetõttu, et täitmises kajastub loodusemaja investeringutoetus, milleks vahendid eraldati CO₂ vahenditest, mis olid planeeritud programmi tegevuse „Kliimamuutuste leevendamine ja kliimamuutustega kohanemine“ all.

Piirmääraga eelarvevahenditest (eelarve liik 20) oli esialgne eelarve 5 287 tuh eurot, lõplikuks eelarveks kujunes 13 825 tuh eurot. Eelarve muudatus tulenes sellest, et eelmisest aastast kanti jääke üle 4 275 tuh eurot ning 2024. aastal eraldati Vabariigi Valitsuse sihtotstarbelisest reservist 3 146 tuh eurot eluasemepoliitikaga seotud välistoetuste mitteabikõlblike kulude (toetuse ja riikliku kaasfinantseeringu summa kokku) katteks.

Eluasemepoliitika programmi tegevuses sisaldab eelarve kasutamata jääk põhiosas Ettevõtluse ja Innovatsiooni SA (edaspidi EIS) kaudu antavaid toetusi. EIS kaudu jagatavate toetuste jääkides sisalduvad ka toetuste andmisega kaasnevate tugitegevuste katteks planeeritud jäägid. Toetuste avamiste määrustega on EIS-le muuhulgas pandud kohustused toetada taotlejaid erinevate tegevustega, sh korterelamute rekonstrueerimistoetuste puhul taotleja asemel ehitushangete (ostumenetluste) tegemine. Näiteks korterelamute rekonstrueerimistoetuse voor algas alles 28.10.2024, mistõttu 2024. aastal ei jõutud veel tegevusi ellu viia. Seda tehakse olulisel määral 2025. aastal. Korterehamute meetme hangete läbiviimise kohustus on aktuaalne ka 2025. ja 2026. aastal. Toetuste määrustes kehtestatud kohustuste täitmiseks on vaja jäägid üle kanda. Üheski EISi meetmes ei ole olnud taotluste mahu alatäituvust, jäägid tekivad tulenevalt meetmete ülesehitusest ja määrustes sätestatust, kui toetused makstakse välja eri aastatel.

